

Prikazi brakolomstva u djelima Gospođa Bovary Gustavea Flauberta, Ana Karenjina Lava Nikolajeviča Tolstoja i Thérèse Raquin Émilea Zole

Mamić, Magdalena

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:006862>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Magdalena Mamić

PRIKAZI BRAKOLOMSTVA U DJELIMA *GOSPOĐA BOVARY* GUSTAVEA FLAUBERTA, *ANA KARENJINA* LAVA NIKOLAJEVIČA TOLSTOJA I *THÉRÈSE RAQUIN* ÉMILEA ZOLE

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Magdalena Mamić
Matični broj: 0009078437

PRIKAZI BRAKOLOMSTVA U DJELIMA *GOSPOĐA BOVARY* GUSTAVEA FLAUBERTA, *ANA KARENJINA* LAVA NIKOLAJEVIČA TOLSTOJA I *THÉRÈSE RAQUIN* ÉMILEA ZOLE

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost i Filozofija

Mentor: Prof. dr. sc. Danijela Marot Kiš

Rijeka, 30. lipnja 2023.

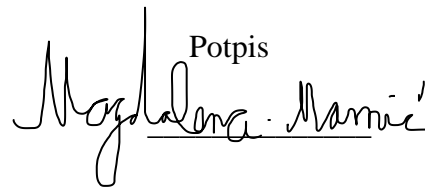
IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova *Prikazi brakolomstva u djelima Gospođa Bovary Gustavea Flauberta, Ana Karenjina Lava Nikolajeviča Tolstoja i Thérèse Raquin Émilea Zole* izradila samostalno pod mentorstvom prof. dr. sc. Danijele Marot Kiš.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Magdalena Mamić

Potpis

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Osnovno o realizmu i naturalizmu kao književnim pravcima	2
3. Osnovno o piscima djela	4
3.1. Gustave Flaubert.....	4
3.1.1. Nastanak <i>Gospođe Bovary</i> , bovarizam i kritike romana.....	4
3.2. Lav Nikolajevič Tolstoj	5
3.3. Émile Zola	6
4. O muško-ženskim odnosima, braku, preljubu, brakolomstvu i utjecaju brakolomstva na djecu	8
5. Ubojstva supružnika.....	15
6. Romani preljubništva žena (od eng. <i>The novel of female adultery</i>).....	16
7. O glavnim likovima djela.....	18
7.1. Emma Bovary	18
7.2. Ana Karenjina.....	18
7.3. Thérèse Raquin	19
8. Prikaz brakolomstva i preljuba u romanima <i>Gospođa Bovary</i> , <i>Ana Karenjina</i> i <i>Thérèse Raquin</i>	20
8.1. Prikaz brakolomstva i preljuba u <i>Gospođi Bovary</i>	20
8.1.1. Povreda javnog morala i osuda Gustavea Flauberta	22
8.2. Prikaz brakolomstva i preljuba u <i>Ani Karenjini</i>	23
8.3. Prikaz brakolomstva i preljuba u <i>Thérèse Raquin</i>	26
9. Sličnosti i razlike među likovima	31
9.1. Sličnosti i razlike između Emme, Ane i Thérèse.....	31
9.2. Razlike u ophođenju prema Aninom i Stivinom preljubu u <i>Ani Karenjini</i>	41
9.3. Sličnosti i razlike među supruzima: Charlesom Bovaryjem, Aleksejem Karenjinom i Camilleom Raquinom.....	43

9.4. Sličnosti i razlike među ljubavnicima: Léonom Dupuisom, Rodolpheom Boulangereom, Aleksejem Vronskim i Laurentom	47
10. Pitanje pripadanja djece nakon brakolomstva u <i>Ani Karenjini</i>	50
11. Analize temeljnih saznanja istraživanja psihologa i kriminologa prikazane u <i>Gospođi Bovary, Ani Karenjini</i> i <i>Thérèse Raquin</i>	53
11.1. Analiza ljubavnih i bračnih odnosa u <i>Gospođi Bovary, Ani Karenjini</i> i <i>Thérèse Raquin</i> s obzirom na temeljna saznanja o psihologiji braka i obitelji.....	53
11.2. Analiza ubojstva supružnika u <i>Thérèse Raquin</i> s obzirom na temeljna saznanja o ubojstvima supružnika.....	56
12. Flaubertov, Tolstojev i Zolin stav u djelima	57
13. Aspekti feminizma, problematika ženskog prava, patrijarhata, braka i rastave u djelima	59
14. Zaključak.....	65
15. Literatura	67
16. Sažetak	69

1. Uvod

Brak, preljub i brakolomstvo prisutni su otkako je čovjeka i ljubavnih odnosa. Ljudska priroda je takva da teži zabranjenome i uzbudljivome te će preljuba i brakolomstava uvijek biti. Prikazat ćemo osnovne činjenice o braku, preljubu, brakolomstvu i ubojstvima supružnika. Pojmove ćemo potkrijepiti psihološkim i kriminološkim istraživanjima. Ova tematika kao u svakodnevnom životu prisutna je i u književnosti. Tako se neka od najpoznatijih djela svjetske književnosti bave pitanjima preljuba i brakolomstva. Neka od njih su: dva realistička romana, Flaubertova *Gospođa Bovary* i Tolstojeva *Ana Karenjina* i jedan naturalistički roman, Zolina *Thérèse Raquin*. Sva tri romana pripadaju romanima preljubništva žena o kojima se toliko ni ne govori, a imaju svoj poseban žanr te ćemo se tako i njih dotaknuti. Dotaknut ćemo se i najvažnijih činjenica o piscima triju djela koja ćemo analizirati kao i književnih razdoblja kojima djela pripadaju. Zatim ćemo prikazati za svaki lik posebno, osnovne motive, načine preljuba i odnose sa suprugom i ljubavnikom te zatim usporediti sva tri djela. Usporedba će se odnositi na prikaze sličnosti i razlika u načinu preljuba, doživljavanja ljubavi, u klasnom statusu, odnosu djece i roditelja, u odnosu s ljubavnicima i suprugom i u konačnoj sudbini: Emme, Ane i Thérèse. Sličnosti i razlike ćemo prikazati i kod sva tri supruga kao i sličnosti i razlike među ljubavnicima. Tako ćemo prikazati osobine i ponašanja supruga Charlesa Bovaryja, Alekseja Karenjina i Camillea Raquina, kao i karakteristike, osobine i motive svih ljubavnika: Leona Dupuisa, Rodolpheu Boulangeru, Alekseja Vronskoga i Laurenta. Još jedna bitna komponenta svakoga braka je pitanje djece nakon preljuba i rastave te ćemo tako problematizirati i pitanje djece i to Emmine i Anin odnos prema djeci. Psihološka istraživanja kojih smo se dotaknuli na početku ćemo prikazati u samim romanima. Na samom kraju ćemo prikazati Flaubertove, Tolstojeve i Zoline stavove prema braku, preljubu i brakolomstvu kao i aspekte feminizma i pitanje ženskih prava u djelima.

2. Osnovno o realizmu i naturalizmu kao književnim pravcima

U početku druge polovine 19. stoljeća nastaje realizam kao suprotnost romantizmu. U znanosti o književnosti naziv realizam se koristi u nekoliko različitih značenja. Najopćenitije značenje dolazi od Aristotelova pojma *mimesis* koji znači oponašanje prema kojemu književnost opisuje „zbilju kakva ona jest.“¹ Imamo i najširi pojam shvaćanja realizma prema kojem je realizam književnost koja svjesno ili namjerno oponaša stvarnost. U ovom shvaćanju, realizam je shvaćen kao izvanvremenski stil u povijesti književnosti od antike do danas.² Posljednje značenje realizma odnosi se na najuži pojam realizma koji realizam određuje kao književni pravac, ali je ovakvo shvaćanje realizma danas napušteno, jer je preuzak pojam. S obzirom na najuži pojam određenja realizma, određeni pisci prihvatili su načela određene poetike u načinu pisanja književnih djela te tako pišu djela u kojima prikazuju društvo u određenom povijesnom vremenu. U najužem shvaćanja realizma pisci pišu opsežne romane i prikazuju uobičajene svakodnevne ljude.³

Realizam se određuje kao velika književna epoha između romantizma i realizma, a ne kao pravac. Solar nam za roman realizma govori:

„Roman realizma u širokom zahvatu opisuje pojedinca u krugu obitelji, porodice i društvenog sloja kojem pripada, temeljni je postupak oblikovanja naracija, karakter biva prepoznatljiv uglavnom prema svojim postupcima, a obično se i mijenja tijekom pripovijedanja koje se razvija kroz opsežnu, manje ili više razgranatu fabulu. Kraće prozne vrste pri tome bivaju nalik svojevrsnim „isječcima“ iz romana, a biografije, memoari, eseji, pa i književna kritika slijede temeljnu funkciju namijenjenu književnosti: ona mora biti manje ili više kritička spoznaja problematike društvenog života, i to načelno takve kakvu nameće svagdašnji život.“⁴

U ovom razdoblju nastaju brojni književni klasici kao što su i Flaubertova *Gospođa Bovary* i Tolstojeva *Ana Karenjina* kojima ćemo se baviti u nastavku.

¹ Solar, M. 2003. *Povijest svjetske književnosti*. Zagreb: Golden marketing. Str. 222-223.

² Ibid, Str. 222-223.

³ Ibid, Str. 222-223.

⁴ Ibid, Str. 223-224.

Drugi književni pravac kojeg ćemo se dotaknuti je naturalizam. Naturalizam je nastao u kasnom realizmu. Ovaj pravac rasprostranio se u europskim državama. Pravac se odnosi na teoriju i književnu tehniku koju je razvio Émile Zola. Naturalizam se kao književni pravac oslanja na iskustva tijekom pisanja te metode prirodnih znanosti.⁵ Pisci opisuju likove u posebno izabranim životnim okolnostima te pri tome pristupaju poput znanstvenika. Naturalizam promatra čovjeka i njegove fiziološke procese i nagone. Tako Zola prilikom pisanja romana preuzima i usredotočuje se na znanstvene teorije kao što su: teorije o nasljeđivanju, o prevlasti nagona u ljudskim postupcima, o mogućnosti nasljedne degeneracije i upravljanju pozornosti na društveni položaj, a ne usredotočuje se na književne tehnike i metode.⁶ U ovom književnom pravcu kao i u realizmu nastaju brojni književni klasici kao što je i Zolina *Thérèse Raquin* kojom ćemo se baviti u nastavku.

⁵ Ibid, str. 254-255.

⁶ Ibid, str. 254-255.

3. Osnovno o piscima djela

3.1. Gustave Flaubert

Gustave Flaubert rodio se 12. prosinca 1821. godine u Rouenu. Već u gimnaziji piše pripovijetke. Od 1835. godine piše pripovijetke i objavljuje književne novine. Od 1837. do 1839. godine piše prvu skicu za *Sentimentalni odgoj – Memoari jednog luđaka*.⁷ Nakon gimnazije, 1841. godine odlazi na studij prava u Pariz, ali nakon tri godine odustaje od studija zbog živčanih problema. Seli se u Seine u blizini Rouena. Nakon očeve i sestrine smrti seli se u Croisset u Gornjoj Normandiji.⁸ Napisao je brojna djela kao što su: *Gospođa Bovary (Madame Bovary)* 1857. godine, *Salambo* 1862. godine, *Dvorac srdaca* 1863. godine, *Sentimentalni odgoj* 1869. godine, *Iskušenje sv. Antuna* 1874. godine i *Tri priče* 1877. godine. Romanom *Gospođa Bovary* 1857. godine, Flaubert je optužen za povredu javnog morala. Dijelovi prvoga poglavlja trećeg dijela romana su izbačeni prilikom objavljivanja romana u časopisu *Revue de Paris* zbog čega je Flaubert prosvjedovao.⁹ Dijelovi toga poglavlja opisuju Emmu i Léona koji se voze kočijom u kojoj imaju seksualne odnose što je za tadašnju čitalačku publiku bio šok. Unatoč cenzuri i izbačenim dijelovima poglavlja, publika je roman doživljavala kao napad na osnovne društvene vrijednosti, obitelj i vjeru.¹⁰ O samom poglavlju romana ćemo više reći u nastavku prilikom analize Emmina preljuba. Flaubert je oslobođen nakon suđenja u Parizu 29. siječnja 1857. godine. Umire 8. svibnja 1880. godine u Croissetu od moždanog udara. U prosincu 1880. godine *Nouvelle Revue* počinje objavljivati njegovo djelo *Bouvard i Pécuchet*.¹¹

3.1.1. Nastanak *Gospođe Bovary*, bovarizam i kritike romana

Flaubert odlučuje pisati roman dok je bio na putovanju na Bliskom i Srednjem istoku. Kako Šafranek ističe, Flaubertova ideja za karakter Emme nastaje na putovanju: „I Emma

⁷ Šafranek, I. i Polanšćak, A. 1972. *Francuski realistički romani XIX stoljeća*. Zagreb: Školska knjiga. Str. 100.

⁸ Ibid, str. 100.

⁹ Flaubert, G. 2006. *Gospođa Bovary*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o. str. 354-357.

¹⁰ Ibid str. 360-361.

¹¹ Šafranek, I. i Polanšćak, A. 1972. *Francuski realistički romani XIX stoljeća*. Zagreb: Školska knjiga. Str. 101.

Bovary bit će krštena ispod jednog nilskog vodopada, odakle možda potječe njezina čežnja za daljinama...“¹² Moguće da je Flaubert početnu ideju dobio saznajući o sudbini gospođe Delamare, ali je i brojne druge elemente same priče preuzeo od drugih žena te je tako roman skup različitih istinitih detalja.¹³ Unatoč tome, roman se može smatrati izmišljenim, jer se sveukupno ne odnosi na jednu istinitu priču. Tako je osim života o gospođi Delamare koja je doživjela preljub, dugove i smrt, Flaubert za inspiraciju iskoristio i sudbinu Louise Pradier koja je bila u dugovima i skandalima.¹⁴ Po izlasku romana, roman je bio negativno kritiziran. Kritičarima se nije sviđala tema, trivijalnost, spori ritam, piščeva ravnodušnost i artificijelnost stila. Sainte-Beuve hvali kompoziciju, točnost opažanja, stil i vjerodostojnost romana.¹⁵

Uz Flauberta se veže književni pojam bovarizam koji je utvrdio Jules de Gaulthier. Pojam se odnosi na nezadovoljstvo osobe nečime te potreba za bijegom i postizanjem nečega nedostižnoga. Odnosi se na sklonost osobe da se smatra drukčijom nego što jest i da zamišlja da je rođena za sudbinu drukčijom od one koju ima. Upravo je termin nazvan prema glavnom liku *Gospođe Bovary*, Emmi Bovary.¹⁶

3.2. Lav Nikolajevič Tolstoj

Lav Nikolajevič Tolstoj rodio se 9. rujna 1828. godine na plemićkom posjedu u Jasnoj Poljani blizu Tulja te je tamo proveo većinu života. Godine 1844. upisuje se na Istočni kazanski fakultet kao student orijentalnih jezika te nakon toga na Pravni fakultet Kazanskoga sveučilišta u Moskvi. 1847. godine napušta fakultet te osniva školu u Jasnoj Poljani u kojoj je i učitelj.¹⁷ Tijekom života čitao je: Puškina, Ljermontova, Dickensa, Sterne, Rousseaua i Turgenjeva. Napisao je prvo djelo *Povijest jučerašnjega dana*, objavljeno 1928. godine te prvu prozu *struje svijesti*. 1852. godine napisao je roman *Djetinjstvo* koji je prvi roman u trilogiji nakon kojega slijede romani *Dječastvo* napisano 1854. godine i *Mladost*, 1857. godine. 1855. godine već je

¹² Ibid, str. 101.

¹³ Ibid, str. 101-105.

¹⁴ Ibid, str. 105.

¹⁵ Ibid, str. 119.

¹⁶ Ibid, str. 106.

¹⁷ Tolstoj, L.N. 2004. *Ana Karenjina II*. Zagreb: Školska knjiga. Str 513-519.

u Moskvi imao reputaciju uspješnog pisca.¹⁸ 1856. godine piše djelo *Jutro vlastelina* u kojemu je zastupljen lik *pokajničkog plemića*. Tolstoj putuje Europom te tako odlazi u Francusku, Švicarsku, Italiju i Njemačku te ga zgraža materijalizam i sebičnost u Europi. Tada se Tolstoj okreće religiji. 1857. godine vraća se u Rusiju te piše novelu *Tri smrti*. 1859. godine počinje objavljivati u novinama *Ruski vjesnik*.¹⁹ U Jasnoj Poljani otvara školu te se zalaže za obrazovanje i poštovanje djece te je protiv ocjenjivanja i kažnjavanja. 50-ih godina 19. stoljeća sudjeluje u projektu reforme seljaštva te se bori za oslobođenje seljaka. Od 1865. do 1866. godine piše svoj najopsežniji roman *Rat i mir*. U tom je romanu značajna psihologizacija likova. 1873. godine započinje pisati roman *Ana Karenjina*. Tolstoj je prvi veliki pisac koji koristi struju svijesti koja je prisutna u *Ani Karenjini*. Od 1870. do 1873. godine, Tolstoj sve više razmišlja o prirodi i religiji te nakon brojnih razočaranja i vraćanja Ruskoj pravoslavnoj Crkvi, ponovno se razočarava licemjerjem Crkve. O vlastitu viđenju vjere piše u esejima o vjerskim i dogmatskim pitanjima. 1900. godine objavljuje roman *Uskrsnuće*. U romanu kritizira vladajuće klase carske Rusije.²⁰ Mnogi anglosaksonski kritičari smatraju da je Tolstoj najznačajniji prethodnik modernog psihološkog romana struje svijesti. Tolstoj je istaknuo unutrašnji monolog i odvojio ga od pripovjedačeva kazivanja i razgovora likova.²¹ Umro je 20. studenog 1910. godine od upale pluća prilikom bijega iz svoje Jasne Poljane u vagonu na maloj željezničkoj postaji u Astopovu.²²

3.3. Émile Zola

Émile Zola rodio se u Parizu 2. travnja 1840. godine. Od sedme do dvanaeste godine išao je u školu u internatu Notre-Dame te nakon završena internata upisuje fakultet. Nakon smrti oca, Zola je siromašan te mu je potreban posao. 1860. godine postaje carinski činovnik, ali ubrzo napušta taj posao te živi boemskim životom.²³ Zapošljava se u izdavačkoj knjižari

¹⁸ Ibid, str. 513-519.

¹⁹ Ibid, str 513-519.

²⁰ Ibid, str 513-519.

²¹ Ibid, Str 501.

²² Ibid, str 519.

²³ Bernar, M. 1966. Zola njim samim. Beograd: Biblioteka Mikrokozma. Str. 5-21.

Hachette u kojoj pakira stvari. Napreduje u poslu te postaje šef odjeljenja za reklame. Od tada piše prozu te piše *Priče Ninoni* koje tri izdavača odbijaju objaviti, ali jedan izdavač objavljuje.²⁴ Zola piše po jedan roman godišnje. *Priče Ninoni* objavljene su 1864. godine i *Claudeova ispovijest* 1865. godine. Godine 1866. Zola napušta posao u knjižari te se u potpunosti posvećuje književnosti. Godine 1867. objavljuje *Thérèse Raquin*. S *Thérèse Raquin* Zola napušta romantizam te se približava realizmu. Zola *Thérèse Raquin* naziva svojom *velikom psihološkom i fiziološkom studijom*.²⁵ Roman *Thérèse Raquin* kod kritike dobiva ogromnu pažnju, ali kod čitateljske publike ne dobiva, a Zoli je bitno bilo pobuditi sviđanje publike.²⁶ Godine 1868. objavljuje roman *Madeleine Férat*. Zolin veliki uzor bio je Balzacov roman *Ljudska komedija*. Zola je htio uvrstiti u književno djelo znanost koja se neće razlikovati od znanosti u radovima znanstvenika. Nastaje epoha eksperimentalnog romana kojim se nastoji prikazati kako čovjek ne postoji sam za sebe kao slučajna pojava, već kao posljedica niza pojava.²⁷ Upoznaje Darwinovo učenje o podrijetlu vrsta, prirodnoznanstvena istraživanja Claudea Bernarda, proučava biološka svojstva živih bića o nasljeđivanju osobina dalekih predaka i usvaja pozitivističku filozofiju Augustea Comtea. Ciklus o obitelji *Rougon-Macquart* objavljuje od 1869. do 1893. godine pod nazivom *Prirodna i društvena povijest jedne obitelji pod Drugim carstvom*. Najviše su uspjeha u ciklusu doživjeli romani *Jazbina* i *Germinal*. *Germinal* objavljuje 1885. godine.²⁸ Roman *Trovačnica* objavljuje 1877. godine. Zoli je svojstveno isticanje mana, poroka te ništa ne ublažava. Godine 1878. objavljuje roman *Stranice ljubavi* koji nije oduševio čitateljsku publiku. Objavljuje romane *U ključalom loncu*, *Kod ženskog raja* 1883. godine i *Slast života* 1884. godine.²⁹ Émile Zola umire 29. rujna 1902. godine u Parizu od trovanja plinom.

²⁴ Ibid, str. 5-21.

²⁵ Ibid, str. 22-30.

²⁶ Ibid, str 22-30-

²⁷ Ibid, str. 31-39.

²⁸ Zola, E. 2017. *Therese Raquin*. Varaždin: Katarina Zrinski d.o.o. Str. 5-6.

²⁹ Ibid, str 40-58. 97.

4. O muško-ženskim odnosima, braku, preljubu, brakolomstvu i utjecaju brakolomstva na djecu

(Znanstvena istraživanja)

Mnoga djeca, osobito djevojčice maštaju o tome kako će se jednog dana udati. Mnogi to i žele dok odrastaju. Nekako je ljudima prirodno da planiraju biti u braku u kojem će osnovati obitelj. Kako bi ljudi stupili u brak, prvo se udvaraju i "hodaju". Prema M. Čudini-Obradović i J. Obradoviću udvaranje se može definirati kao:

„...svjesno i namjerno izricanje pohvala ili komplimenata partneru s namjerom da se stvore intimni odnosi. Hodanje je dogovoreno zajedničko provođenje slobodnog vremena tijekom kraćeg ili dužeg razdoblja, a ono uključuje udvaranje i najvjerojatnije intimne odnose.“³⁰

Tijekom povijesti, udvaranje se mijenjalo u skladu s obitelji te je prekid bio teži, osobito ako su bili prisutni intimni odnosi, dok je u današnjem vremenu, nakon seksualne revolucije šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća puno lakše prekinuti ljubavne odnose.³¹ Ljudi započinju partnerske odnose zbog različitih razloga, a razlozi se mogu razlikovati među rodovima. Muškarci ulaze u partnerske odnose zbog očekivanja velikog stupnja seksualnih odnosa uz što manje sastanaka dok, žene očekuju prvo intimne odnose koji vode k seksualnim odnosima, ali uz postepeno razvijanje.³² Stephen Fried ističe kako muškarci ulaskom u ljubavne veze previše ili premalo brinu.³³ Nekako se čini da sve dobro funkcionira u vezi dok se ne uđe u brak. Brak se određuje kroz zahtjeve koji su prisutni što možemo vidjeti u sljedećem ulomku:

„...pojam braka zahtijeva sljedeće: nekakvu formalnu ceremoniju u kojoj se preuzimaju međusobne obveze između dviju osoba suprotnoga spola; sposobnost dotičnih osoba za imanje

³⁰ Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. 2006. *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-tehnička knjiga. Str. 41.

³¹ Ibid, str 41.

³² Ibid, str. 41.-42.

³³ Fried, S. 2008. *Muška posla – Seks, ljubav i prljavo rublje – kako razmišljaju oženjeni muškarci*. Zagreb: Biblioteka Osjetila i osjećaji. Str. 72.

seksualnog odnosa jedne s drugom; spremnost za imanje seksualnog odnosa samo jedne s drugom; te osjećaje ljubavi i naklonosti između tih dviju osoba.“³⁴

U prethodnom ulomku vidimo kako je brak formalna ceremonija koju karakteriziraju seksualni i emocionalni odnosi. U braku može postojati strastvena ljubav, ali je ona tipičnija za muševce. Strastvena i prijateljska ljubav u braku može opstati i u kasnijim godinama braka s tim da strastvena ljubav slabi, a prijateljska ostaje iste snage.³⁵

Bračna odanost je odrednica svakog braka. Prema pristupu određenja bračne odanosti prema Adamsu i Jonesu, utvrđeno je da bračna odanost sadržava tri dimenzije, a to su: odanost prema bračnom partneru zbog tjelesne i psihičke privlačnosti, odanost braku kao nepovredivoj društvenoj instituciji i odanost braku zbog osjećaja zarobljenosti zbog djece, financijskih razloga ili straha od društvene osude.³⁶ Kako bi bilo koji brak uspio potrebna je komunikacija te međusobna podrška.³⁷ Supružnici bi trebali podržavati jedno drugo tako da se jedan drugome mogu povjeriti te da se supružniku da podrška u bilo kakvim situacijama koje su supružniku bitne. Loše komuniciranje utječe na bračne odnose te stvara probleme. Problemi koji nastaju u braku mogu biti razne prirode kao što su: neslaganje, manjak razumijevanja, svađe, manjak novaca, alkoholizam, zlostavljanje i brojne druge. Jedan od njih je i preljub zbog kojeg su: Emma Bovary, Ana Karenjina i Thérèse Raquin prevarile svoje muševce te se tako moramo dotaknuti i preljuba općenito.

Različiti autori različito definiraju preljub. Tako je prema nekima preljub u vezi partnerovo kršenje pravila koji reguliraju razinu emocionalne ili fizičke intimnosti s ljudima izvan veze, dok ga neki definiraju kao izvanbračne seksualne odnose koji su nemoralni. Preljub je nemoralan, jer krši važno obećanje koje supružnici daju jedno drugome – da će biti vjerni te da će se suzdržavati od seksualnih veza s drugim osobama. Supružnik preljubom pokazuje kako mu je više stalo do treće osobe, nego do svoga supružnika. Neki autori smatraju da preljub treba ostati definiran kao neispravan u društvu, jer zabranom izvanbračnih seksualnih odnosa štitimo

³⁴ Primorac, I. ur. 2003. *Suvremena filozofija seksualnosti: Je li preljub nemoralan?* Zagreb: Kruzak. Str. 188.-189.

³⁵ Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. 2006. *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-tehnička knjiga. str. 74.

³⁶ Ibid, str. 79.

³⁷ Runkel, H. E. i Runkel J. 2011. *Brak bez vikanja – Kako postići kvalitetan, iskren i skladan odnos sa životnim partnerom*. Zagreb: V.B.Z. d.o.o. str. 74.

brak i obitelj kao institucije.³⁸ Bračna nevjera je glavni razlog rastava. Studije pokazuju da žene većinom varaju zbog bračnog nezadovoljstva i kod žena je bitnije emocionalno nezadovoljstvo u braku zbog kojega varaju.³⁹ Prema tome, ženin preljub će prije dovesti do rastave braka, jer će se žene prije zaljubiti u svoje ljubavnike dok će muževljev preljub biti samo jedna avantura koju može lako okončati.⁴⁰ Tijekom povijesti, muževi su više varali svoje žene u braku, dok su žene manje varale muževe te prema evolucijskoj psihologiji, muževi su skloniji potražiti partnera izvan braka, jer je njihova uloga u reprodukciji drukčija i mnogo lakša od ženine uloge.⁴¹ Unatoč ovim činjenicama društvo je tijekom povijesti bilo strože nastrojeno prema ženama koje varaju svoje muževe kao i prema ženskoj seksualnosti.⁴² Razlog zbog čega je društvo smatralo da je ženski preljub opasan je zbog toga što su mnogi tijekom povijesti htjeli zaštititi svoju lozu te ako bi žena bila preljubnica postojala bi mogućnost unošenja tuđih gena u nečiju obitelj. Kao što se tijekom povijesti osuđivao preljub tako se i danas većinom osuđuje. Iako sva tri lika u djelima koje analiziramo naprave preljub zbog kojega dolazi do brakolomstva i narušavanja povjerenja, sam čin preljuba nije bio jedini uzrok propasti braka. Do brakolomstva dolazi i zbog drugih razloga koji navode Emmu, Anu i Thérèse na preljub te će i o njima biti riječi u analizi svakoga romana. Mnogi partneri u brak ulaze premladi, nezreli, ne poznaju dovoljno partnera te se tek nakon nekoliko godina zajedničkoga života upoznaju s potpuno drugom osobom od one koju su znali ili oni sami sazriju kao osobe te im se stavovi promijene. Također, osobe ne uvažavaju tuđa mišljenja i ne rade kompromise te je moguće da se brojnim svađama ne žele potruditi riješiti probleme te im je najlakše rješenje njihova problema i njihove nesreće razvod braka ili čak preljub.⁴³ Mnogi se ne žele rastati od partnera zbog djece ili reputacije te će radije prevariti partnera nego se rastati. Na taj način dobiju zadovoljenje koje žele, a da imaju još bračni status. Druga bitna komponenta je manjak strasti i ljubavi. Oba partnera, osobito žene, žele strast i ljubav. Utvrđeno je istraživanjima da su prilikom ulaska u brak prisutna nerealna očekivanja i zablude o ljubavi, intimnosti i seksualnom ponašanju koja

³⁸ Primorac, I. ur. 2003. *Suvremena filozofija seksualnosti: Je li preljub nemoralan?* Zagreb: Kruzak. Str. 180.-192.

³⁹ Drigotas, S.M., Barta, W. 2001. The Cheating Heart: Scientific Explorations of Infidelity. *Current Directions in Psychological Science* Vol. 10, No. 5 177-180. str 177.

⁴⁰ Coleman, J. 2010. *Bolji brak. Razvod nije jedino rješenje.* Zagreb: Profil. Str. 136.

⁴¹ Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. 2006. *Psihologija braka i obitelji.* Zagreb: Golden marketing-tehnička knjiga. Str. 94.

⁴² Ibid, str 178.

⁴³ Mihalović, Z. *Priroda braka i moralni status preljuba – doktorska disertacija:* Rijeka. Filozofski fakultet u Rijeci.

se nazivaju romantičnim mitom. Romantični je mit tipičniji za žene. Istraživanjima se utvrdilo da romantični mit u braku utječe na odnose između supružnika te stvara teškoće u braku.⁴⁴ Žene su s takvim iščekivanjima da je ljubav nešto što osobu treba „oboriti s nogu“ i ako toga nema tražit će tu strast u naručju nekoga drugoga. Također, ako im partner stvarno ne pridodaje nimalo pažnje, tu pažnju će potražiti kod nekoga drugoga, jer smo kao ljudi emocionalna bića kojima treba ljubav i pažnja. Brojne žene očekuju i „princa na bijelom konju“ koji će ih zaluditi, a takvo mišljenje se javlja tijekom brojnih čitanja romana i gledanja romantičnih filmova te se lako može stvoriti nerealna slika braka. Očekujući takav brak, mnogi se mogu razočarati kada to ne dobiju te će počinuti preljub. Potrebno je objektivno i realno odrediti prirodu intimnih procesa u braku. Zanimljivo je istaknuti kako je preljub najpogubniji za brak i bračne odnose te većinom uzrokuje brakolomstvo, ali nije uvijek tako. Mnogi odlučuju ostati u braku unatoč preljubu supružnika zbog religioznih razloga, različitih interesa, ugleda ili djece. Provedena su istraživanja o štetnosti braka te su navedeni razlozi za preljub žena:

„Gledište Prinsove i njezinih suradnika uključuje i stav o štetnosti preljuba za partnerske odnose, pa je flert najbezbolniji oblik preljuba, dok su dugotrajni odnosi, zaljubljenost i snošaj s jednim partnerom oblik preljuba s najtežim posljedicama za bračne odnose...Preljubom žene traže novu i čvršću emocionalnu vezu, osvećuju se bračnom partneru ili se ne mogu oduprijeti udvaranju nekoga izvan braka.“⁴⁵

Osim navedenih razloga na odluku o preljubu utječe i dostupnost izvanbračnom partneru te sličan pogled na život koji uključuje slične stavove u životu. Kirshenbaum navodi sedamnaest vrsta ljubavnih afera, odnosno preljuba, a to su:

1. afera „Da vidim“ – afera u kojoj osobe počine preljub kako bi vidjele hoće li s drugom osobom riješiti probleme. Osoba istražuje hoće li joj drugi partner biti bolji, žele vidjeti hoće li u novoj vezi dobiti razgovor, emocionalnu povezanost, zabavu, seksualne odnose koje ne dobivaju od svoga supružnika.
2. Afera „ispaljivačko sjedalo za slučaj opasnosti“ – osobe počine preljub i ostaju u vezi, jer ne žele biti sa svojim supružnikom, ali zbog nekih razloga ne mogu prekinuti sa supružnikom.

⁴⁴ Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. 2006. *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-tehnička knjiga. Str. 94.

⁴⁵ Ibid, str. 95-96.

3. Afera kako biste „ugrijali“ svoj brak - osoba počini preljub i ostaje u aferi kako bi poboljšala svoj brak. Osoba nije zaljubljena u ljubavnika, već samim time kada supružnik sazna za preljub, brak se poboljšava.
4. Afera skretanja pozornosti – osoba počini preljub kako bi skrenula pozornost sa svojih problema. Osoba ne može učiniti ono što bi ju stvarno zadovoljilo te zbog toga ulazi u preljub, jer ju to zadovoljava.
5. Afera povratka k samome sebi – osoba počini preljub kako bi pronašla sebe. Jedan dio osobe kao da je izgubljen te osoba nakon preljuba, u ljubavnoj aferi pronalazi pravi dio sebe.
6. Afera „samo si želim ugoditi“ – aferu u kojoj osoba počini preljub kako bi zadovoljila vlastite potrebe.
7. Afera „hajde da ubijemo vezu i vidimo hoće li ponovno oživjeti“ – aferu u kojoj osoba počini preljub i kaže supružniku za preljub. Osoba očekuje ili spas braka ili potpuno uništenje braka. S ovom vrstom preljuba osoba ne zna što će se dogoditi, spas ili potpuno uništenje braka.
8. Afera zbog neispunjenih potreba – osoba se upusti u ljubavnu aferu, jer njezine potrebe nisu zadovoljene, jer ju na neki način supružnik ne zadovoljava u bilo kojem smislu. Uglavnom su to emocionalne potrebe. Neispunjene potrebe se odnose na sadašnjost.
9. Afera zbog stjecanja propuštenih iskustava – odnosi se na neispunjene potrebe u prošlosti. Osoba počini preljub kako bi doživjela novo iskustvo.
10. Afera „Jesam li još privlačan/na?“ – aferu kojom osoba sama sebi dokazuje da je još privlačna.
11. Afera kao zamjenska terapija – osobi je potrebna emocionalna podrška, supružnik koji je razumije, a to joj supružnik ne daje.
12. Afera trgovanja – osoba počini preljub kada nađe nekoga tko je puno bolji od supružnika. Većinom se takve osobe vjenčaju rano s osobom koju su prvu našle, požure u brak te kasnije kada nisu sretno traže nekoga boljeg. Ova aferu je kao nekakvo trgovanje gdje se lošiji supružnik mijenja boljim.
13. Slučajna aferu – odnosi se na aferu kada se okolnosti poklope da osoba poklekne preljubu; osoba je ranjiva, naiđe na osobu koja ju razumije te lako popusti preljubu.
14. Afera zbog osvete – aferu u koju osoba ulazi kako bi se osvetila supružniku zbog bilo kojih stvari: manjka ljubavi, zanemarivanja, svađe ili preljuba.

15. Afera zbog ulaska u krizu srednjih godina – osoba ulazi u aferu, jer shvaća da stari, da će umrijeti jednog dana te je potrebno odmah reagirati i uživati dok još može. Ljudi zbog krize srednjih godina mogu biti u panici te jedino pomoću preljuba smire paniku.
16. Afera zbog seksualne panike – kada osobe ostare, javljaju se problemi sa seksualnim sposobnostima te osobe pronadu nekoga s kojim smatraju da će ponovno probuditi i poboljšati svoje seksualne sposobnosti.
17. Afera zbog življenja u ustajalome braku – u početku brak bude uspješan, ali već nakon pet godina, može postati dosadan, predvidiv, supružnik može postati dosadan, osoba uočava mane kod supružnika te tada počini preljub, jer se preljub čini kao jedini spas.⁴⁶

Svaki supružnik koji počini preljub na to se odlučuje zbog više razloga te od sedamnaest navedenih ljubavnih afera, više njih može biti prisutno kod jedne osobe. Bitno je spomenuti jednu odrednicu braka na koju ćemo se osvrnuti tijekom analize bračnih odnosa likova u djelima, a to je ljubomora. Karakteristika ljubomore je emocionalna reakcija straha da ćemo izgubiti nekoga do koga nam je stalo i da će naše mjesto zauzeti neka druga osoba. Ona se javlja u bračnim odnosima te su muškarci ljubomorniji od žena. Ljubomora se odnosi na potrebu osobe da bude nekome potrebna. Bračni partneri žele biti potrebni, jer tako doživljavaju vrijednost sebe kao osobe. Ljubomorne osobe doživljavaju brojne emocije kao što su: sumnjičavost, zabrinutost, usamljenost, bespomoćnost, izdanost, poniženost, strah od gubitka, preplavljenost emocijama i nesigurnost. Možemo istaknuti jednu od karakterističnih vrsta ljubomore, a to je anksiozna (neurotična) ljubomora. Očituje se kada pojedinac mašta ili zamišlja da je bračni partner emocionalno i/ili seksualno povezan s drugom osobom. Kod muškaraca je istaknuta ljubomora ako žena seksualno prevari muža, a kod žena je istaknuta ljubomora ako muškarac emocionalno prevari ženu.⁴⁷

Nezadovoljstvom i preljubom u većini slučajeva dolazi do rastave braka te su rastave braka dio naše kulture.⁴⁸ Postoji pet etapa rastave braka koje ćemo u nastavku navesti:

1. Emocionalni raskid – emocionalno se hladi jedan partner, partneri se udaljavaju i kontakti su rjeđi.

⁴⁶ Kirshenbaum, M. 2009. *Kada se dobri ljudi upuste u ljubavnu aferu: Pogled u srca i umove ljudi koji se istodobno nalaze u dvjema ljubavnim vezama*. Zagreb: Naklada Ljevak d.o.o. Str. 64-100.

⁴⁷ Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. 2006. *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-tehnička knjiga. Str. 102-103.

⁴⁸ Fried, S. 2008. *Muška posla – Seks, ljubav i prljavo rublje – kako razmišljaju oženjeni muškarci*. Zagreb: Biblioteka Osjetila i osjećaji. Str. 73.

2. Intrapsihička – supružnik koji je osjetio emocionalno udaljavanje uočava mane partnera koje prije nije primjećivao te je jako kritičan prema partneru. Tako osoba može kod supružnika uočiti da loše izgleda, da nepristojno jede, da je partner neuredan, zahtjevan i druge.
3. Dijadna ili bračna – kritizirani supružnik uočava nezadovoljstvo kod drugog supružnika te traži objašnjenje.
4. Društvena – nezadovoljni partner objašnjava rodbini i prijateljima nezadovoljstvo brakom.
5. Bračni sprovod – donosi se odluka o rastavi braka.⁴⁹

Poništenje braka traži se kod lokalnog suda. Prvo sud pokuša ukloniti razmirice u braku, ali ako to ne uspije sud donosi odluku o poništenju braka.⁵⁰

Bitno je istaknuti utjecaj preljuba i razvoda na djecu. Najveći problem nakon brakolomstva, rastave ili odlaska jednog roditelja je odsutnost jednog roditelja u odgoju djeteta. Na djecu negativno utječu sukobi između roditelja prije i nakon raskida ili rastave braka. Roditelji često uključuju djecu u probleme sa supružnikom, govore djeci protiv supružnika te se svađaju pred djecom.⁵¹ Zanimljiva činjenica koju ističe Stephen Fried je ta da muškarci češće počine samoubojstvo nakon rastave braka. Razvedeni muškarci se ne znaju brinuti o sebi dok razvedene žene znaju te je manjak kompetentnosti razlog zašto razvedeni muškarci češće počine samoubojstvo.⁵²

⁴⁹ Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. 2006. Psihologija braka i obitelji. Zagreb: Golden marketing-tehnička knjiga. str. 552-553.

⁵⁰ Ibid, str. 552-553.

⁵¹ Ibid, str. 578.

⁵² Fried, S. 2008. *Muška posla – Seks, ljubav i prljavo rublje – kako razmišljaju oženjeni muškarci*. Zagreb: Biblioteka Osjetila i osjećaji. Str. 75-76.

5. Ubojstva supružnika (Znanstvena istraživanja)

Ubojstva možemo kategorizirati te tako postoje i ubojstva supružnika. Unatoč istraživanjima, malo se zna o ubojstvima supružnika. Neki supruzi i neke supruge izabiru ubojstvo umjesto rastave braka ili bračnog savjetovanja. Osim ubojstva, prisutni su i različiti drugi oblici nasilja.⁵³ Supruzi i supruge su u jednakom broju žrtve ubojstava supružnika.⁵⁴ Prema Wolfgangovim istraživanjima svađe su puno smrtonosnije kada su među supružnicima te su ubojstva supružnika nasilnija od ubojstava općenito.⁵⁵ U polovici ubojstava supružnika supruge su ubojice. U brojnim slučajevima supruge ubijaju u samoobrani od nasilnog supruga, a supruzi ubijaju supruge zbog ljubomore i preljuba osobito ako je riječ o ljubavnom trokutu. Ubojstva supružnika su u većini slučajeva ubojstva iz strasti.⁵⁶ Zastupljena su i ubojstva u kojima ljubavnici ubijaju supružnike svojih ljubavnika. Ovakva ubojstva se događaju zbog natjecanja za ljubavnika.⁵⁷ Muškarci ubijaju muškarce i žene ubijaju žene zbog konkurencije. Konkurencija u ubojstvu se odnosi na svaki sukob interesa u kojem osoba želi posjedovati ili koristiti nešto ili nekoga, a da to druga osoba ne koristi. Najčešći primjeri su ljubavni trokuti.⁵⁸ Brojnim istraživanjima je uočljivo kako se ubojstva supružnika najčešće počinu: vatrenim oružjem, hladnim oružjem ili oruđem, tupotvrđim predmetom i fizičkom snagom (rukama ili nogama). Moguća su i ubojstva trovanjem, a njih češće koriste žene. Nakon ubojstva supružnika, supružnici ubojice češće razmišljaju o samoubojstvu te ih i naprave. Najčešće ubojice koje počinu samoubojstvo nakon ubojstva odnose se na ubojstva supružnika i ostalih intimnih partnera.⁵⁹ U kasnijem dijelu rada ćemo analizirati Thérèsino i Laurentovo ubojstvo Camillea.

⁵³ Kipnis, L. 2006. *Protiv ljubavi – polemika*. Zagreb: Algoritam. Str. 43.

⁵⁴ Margaret Howard, Husband-Wife Homicide: An Essay From a Family Law Perspective, 49 *Law and Contemporary Problems* 63-88 (Winter 1986) Str. 67.

⁵⁵ Ibid, str 69.

⁵⁶ Ibid, str 88.

⁵⁷ Daly, M. i Wilson, M. 1990. Killing The Competition: Female/Female and Male/Male Homicide. *Human Nature* Vol. 1, No. 1 81-107. str 81.

⁵⁸ Ibid, str 83.

⁵⁹ Kondor-Langer, M. Neke razlike između počinitelja ubojstava u obitelji s obzirom na počiniteljevo samoubojstvo. *Post delictum*. 11-28 Str. 13-22.

6. Romani preljubništva žena (od eng. *The novel of female adultery*)

Tijekom 19. stoljeća u središnjoj Europi puno se čitala vrsta romana koja je opisivala preljubništvo koje su počinile žene. Većina ovih romana ima sličan sadržaj u kojemu udana žena iz srednjeg ili višeg staleža vara supruga s neoženjenim muškarcem. Ovi romani su romani u kojima su ženska iskustva prikazana iz muške perspektive.⁶⁰ Većinu prikazanih preljuba koje su žene napravile su napisali muški pisci pa tako i *Anu Karenjinu*, *Gospođu Bovary* i *Thérèse Raquin* te ne postoji poznato djelo o preljubništvu žena koje je napisala žena.⁶¹ Ovi romani se javljaju u državama u kojima se na preljubništvo gledalo kao na veliki grijeh. Problem koji se javlja je činjenica da uopće postoji žanr romana ženskog preljubništva, a ne roman muškog preljubništva.⁶² Romani koji sadrže preljub koji napravi muškarac odnosi se samo na jednu od događaja u romanu, ali nije glavna tema romana, dok romani koji sadrže preljub koji napravi žena su glavna tematika.⁶³ Upravo se mogu prepoznati stavovi prema rodu. Smatra se kako muškarci mogu varati te da je to samo jedan događaj u njegovu životu, dok je kod žene to glavni događaj u njezinu životu kojem vrijedi posvetiti cijelo djelo. Balzaca je brinula nevjera žena u braku, ali u potpunosti ignorira nevjeru muškaraca u braku ili izvan braka.⁶⁴ Ovim saznanjem nas ne čudi kako su u romanima pisci pisali o preljubu žena te ih još i osuđivali, jer su sami pisci smatrali kako je problem ako žena vara muža, ali ne i obrnuto.

Romani o preljubništvu žena u Francuskoj javljaju se 30-tih godina 19. stoljeća iako najpoznatije djelo *Gospođa Bovary* izlazi tek 1856. godine. Za opis preljuba u romanima bitan je i pristup braku. Dok romantičari slobodnije shvaćaju brak, realisti ozbiljnije shvaćaju brak te mu daju veliku važnost. Mnogi su tako kao što su Louis Bautain i Pierre-Joseph Proudhon smatrali da preljubništvo uništava brak i obitelj te da je preljubništvo zločin.⁶⁵ Nakon što se Flaubertova *Gospođa Bovary* proslavila kao roman, *Gospođa Bovary* postaje glavnim

⁶⁰ Overton, B. 1996. *The Novel of Female Adultery Love and Gender in Continental European Fiction, 1830-1900*. London: MACMILLAN PRESS LTD. str. Vii.

⁶¹ Overton, B. 1999. Children and Childlessness in the Novel of Female Adultery. *The Modern Language Review* Vol. 94, No. 2 314-327 str. 315.

⁶² Overton, B. 1996. *The Novel of Female Adultery: Love and Gender in Continental European Fiction, 1830-1900*. London: MACMILLAN PRESS LTD. str. Vii.

⁶³ Ibid, str. 6.

⁶⁴ Ibid, str. 21.

⁶⁵ Ibid, str. 66-67.

predstavnikom romana preljubništva. Kod Flaubertova romana se javljaju novi elementi romana preljubništva koje do tada nisu bili prisutni. Emma je u nižem klasnom društvu nego što je do tada bila žena preljubnica, preljub se događa u provinciji, a ne u gradu te Emma ima dvoje ljubavnika, a do tada su žene imale jednog ljubavnika u romanima.⁶⁶ Značajno je kako je roman *Ana Karenjina* jedini klasični prikaz romana preljubništva žena u Rusiji u to vrijeme. Mišljenja su podijeljena oko Tolstojeva stava prema Ani Karenjini i njezinom preljubu. Overton smatra kako je Tolstoj bio religijski nastrojen te je smatrao da je preljubništvo grijeh te se bojava ženske emancipacije te tako i piše *Anu Karenjinu* u kojoj supruga vara supruga te je kritizira. Overton također smatra da je Tolstoj jedan od najutjecajnijih antifeminističkih pisaca.⁶⁷ Neki smatraju da je Tolstoj krenuo s ciljem kritiziranja Ane, ali da se do završetka romana predomislio te je nije htio kritizirati.

Kako Overton navodi, ideologija je utjecala na stvaranje i širenje romana preljubništva žena te se zadržala i danas. I danas čitamo klasična djela: *Gospođu Bovary*, *Anu Karenjinu* i *Thérèse Raquin*. Možemo vidjeti kako se godinama prikazivalo negativno preljubništvo žena koje bi uništavalo brak, dok se preljubništvo muškaraca nije osuđivalo što je obilježilo svjetsku književnost. Bitnu ulogu igra i vjerojatnost da je roman u kojemu žena vara muža; u kojem žena traži sreću izvan braka; žena koja je žrtva svoga supruga te velika grješnica bila zanimljiva čitateljima kao što i sam Tolstoj navodi.

⁶⁶ Ibid, str 133-135.

⁶⁷ Ibid, str. 133-135.

7. O glavnim likovima djela

7.1. Emma Bovary

Emma Bovary glavni je lik Flaubertova romana *Gospođa Bovary*. Emma dolazi iz bogate obitelji. Udaje se za Charlesa Bovaryja koji joj se u početku sviđao. U početku joj je bilo zanimljivo, ali je brzo uvidjela da nema strasti i sreće kojoj se nadala te prvo vara supruga s Rodolpheom te s Léonom. Na nju su utjecali romani koje je čitala u samostanu i na osnovu koje je ona stvorila sliku ljubavi i života. Ona je imala određena očekivanja od ljubavi koju nije dobila udajući se za Charlesa. Ušavši u dugove koje nije mogla otplatiti te nakon što su je napustila oba ljubavnika, Emma ispija arsen te se ubija. Prema njoj je i nastao književni termin bovarizam kojeg smo već spomenuli. Emma teži za višim, ne sviđa joj se život kojim živi te sanja o sudbini žene koja je na balu, koja putuje, koja živi u Parizu s drugim muškarcem. Ona ima potrebu živjeti drukčijim životom.

7.2. Ana Karenjina

Ana Karenjina je uz Levina glavni lik Tolstojeva romana *Ana Karenjina*. Ona se opisuje kao jako lijepa žena, crne kose i oblih bokova koja nikoga ne ostavlja ravnodušnim. Udana je za Alekseja Karenjina. Tolstoj nam ne daje pozadinu Anina djetinjstva. Ne saznajemo odakle je došla te kako je upoznala Karenjina. Tijekom čitanja možemo vidjeti da je Ana nezadovoljna svojim brakom s Karenjinom te da Karenjina smatra strojem koji ne može voljeti. Njoj je potrebna ljubav koju ne dobiva od supruga te ulazi u ljubavnu aferu s Vronskim. Iako bismo pomislili da će Ana biti sretna kada je napokon našla ljubav svoga života, ona zapravo ni tada nije, jer pokazuje posesivnost, ljubomoru i stalnu potrebu za pažnjom koju ona smatra da ne dobiva od Vronskoga što je na kraju i dovodi do samoubojstva.

7.3. Thérèse Raquin

Thérèse Raquin je glavni lik Zolina romana *Thérèse Raquin*. Thérèsi je umrla majka te ju otac ostavlja svojoj sestri. Thérèse se udaje za sina svoje tetke, Camillea. Ona nikada prema njemu nije osjetila ljubav te ljubav osjeća nakon upoznavanja Camilleova prijatelja Laurenta. Oni ubrzo nakon upoznavanja imaju seksualni odnos te se upuštaju u ljubavnu aferu. Smišljaju plan kako ubiti Camillea, jer im je on samo smetnja za njihovu vezu te ga naposljetku i ubiju. U početku je sretna, ali ju ubrzo sustiže grižnja savjesti te naposljetku ona i Laurent počine samoubojstvo. Thérèse teži ljubavi i uzbuđenju koje ju je na kraju dovelo do ubojstva i samoubojstva.

8. Prikaz brakolomstva i preljuba u romanima *Gospođa Bovary*, *Ana Karenjina* i *Thérèse Raquin*

8.1. Prikaz brakolomstva i preljuba u *Gospođi Bovary*

Emmina glavna motivacija za preljubom je njezino nestvarno poimanje ljubavi i bračnih odnosa. Emma je cijelo djetinjstvo čitala romane u kojima je svjedočila različitim svjetovima i određenoj vrsti ljubavi te je smatrala da su ljubav i brak puni strasti, uzbuđenja, zadovoljstva i stalnog ushita te kada to nije doživjela u braku sa Charlesom, odlučila se na preljub. Emmينو poimanje ljubavi je oblikovalo čitanje ljubavnih romana što možemo vidjeti u sljedećem ulomku:

„Sve tu bijaše puno ljubavnih dogodovština, ljubavnika i ljubovca, progonjenih gospi što padaju u nesvijest u osamljenim paviljonima, poštanskih kočijaša koji pogibaju kod svake postaje, konja koji na svakoj stranici crkavaju od napora, mrkih šuma, ljubavnih jada, prisega, jecaja, suza i cjelova, čamaca na mjesecini, slavuja u gaju, gospodičića hrabrih kao lav, umiljatih kao janje, a kreposnih da ih nema pod kapom nebeskom, uvijek divno odjevenih, a suze im liju iz očiju kao voda iz vrča! I tako je, s petnaest godina, Emma punih šest mjeseci prljala ruke u prašini starih čitaonica...Bila bi voljela živjeti u kakvu starom zdanju, kao one vlastelinke tanka struka što su...provodile dane pod trolistom na šiljatim prozorima gledajući neće li se s dalekih polja na vranome konju dojahati vitez s bijelom perjanicom.“⁶⁸

Emma je s petnaest godina stvorila sliku žene koja čeka princa na bijelomu konju te nije htjela ništa drugo u ljubavi i nikakve drukčije odnose s muškarcima te je jasno da je Emma bila razočarana kada u braku nije doživjela ljubav koju je zamišljala što vidimo u sljedećem ulomku:

„Prije udaje Emma je vjerovala da u sebi osjeća ljubav, no kako sreća koja je trebala iz te ljubavi proisteći nije dolazila, mora da se prevarila, mišljaše. Pa nastojaše doznati što se u životu zapravo podrazumijeva pod riječima *sreća*, *strast* i *opijenost* koje joj se u knjigama bijahu učinile tako lijepe...“⁶⁹

⁶⁸ Flaubert, B. 2006. *Gospođa Bovary*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o. str. 42-43.

⁶⁹ Ibid, str. 40.

Emma je mislila kako će u braku upoznati sreću iz romana, ali to se nije dogodilo te ona u braku još uvijek traga za srećom kakva je u romanima. Ona ne smatra da je mir koji se javlja u njezinom braku prava ljubav, već želi strast što možemo vidjeti u sljedećem citatu: „...pa sada nikako nije mogla zamisliti da je ovaj mir u kojemu živi ona sreća o kojoj je nekoć sanjarila.“⁷⁰ Čitanje je romana Emmi služilo kao bijeg od stvarnosti i od problema te tako u sljedećem ulomku vidimo kako Emma čita romane kako bi lakše podnijela svoga supruga kojega je teško podnosila:

„Da noću ne mora trpjeti toga muškarca što spava ispružen kraj nje, naposljetku ga prenemaganjem otpravi na drugi kat, a ona do jutra čitaše uzbuđljive knjige u kojima bijaše razuzdanih prikaza i prizora punih krvi. Često bi je obuzeo užas, kriknula bi, Charles bi dotrčao. Ah, odlazi! – rekla bi mu ona.“⁷¹

Emma smatra da je život kojim živi dosadan, hladan, da je Charles dosadan te žali što se udala. Sve su ovo razlozi zbog čega Emma na kraju vara supruga. Emma je u samom početku braka uređivala kuću te je tako imala neku zabavu. Nakon toga joj postaje dosadno. Zatim odlazi na bal, pleše i živi u mašti što vidimo u sljedećem ulomku: „...No, sred sjaja sadašnjeg časa, njezin prošli život, do tada tako jasno ocrtan, iščezavaše u potpunosti i ona gotovo sumnjaše da je tim životom ikada i živjela.“⁷² Nakon što više ne ide na bal, Emma kupuje nacrt Pariza te gledajući u nacrt mašta o različitim događajima, čak i gledajući u običnu kutiju s cigaretama mašta o vikontu i njegovoj supruzi koji su u Parizu. Kada više nema materijala pomoću kojih bi stvorila zanimljivu priču, ostaje neispunjena te novo uzbuđenje koje dolazi su muškarci. U početku se Emma borila protiv preljuba, ali ju Charlesova nesposobnost kao i dosada i neispunjenje navode na preljub te se ona predaje užicima. Također, boreći se protiv ljubavne veze s Léonom koji odlazi, čim joj se ukaže nova prilika, ona je iskorištava i stupa u ljubavni odnos s Rodolpheom. Ona uživa u preljubu i u početku je sretna. Za nju su ljubav i strast sve što joj je potrebno u životu. Emmi su odgovarali i laskali svi komentari koje su joj ljubavnici davali. Znajući činjenicu da je Emma odrasla čitajući ljubavne romane, razumljivo je da su je lijepe riječi i razgovor o sudbini osvajali. To je znao i Rodolphe te je iskoristio pomoću priča o sudbini zavesti je što vidimo u sljedećem ulomku:

⁷⁰ Ibid, str. 45.

⁷¹ Ibid, str 292.

⁷² Ibid, str 57.

„...Najplemenitiji nagoni, najčistije sklonosti progone se, ocrnjuju, a ako se naposljetku dvije uboge duše i susretnu, sve se udešava tako da se ne mogu sastati. Ipak će pokušavati, udarat će krilima, dozivat će jedna drugu. Oh, svejedno, prije ili poslije, za šest mjeseci, za deset godina, združiti će se, ljubiti, jer sudbina to zahtijeva i jer su jedna za drugu rođene.“⁷³

Emma prezire supruga Charlesa, a uzdiže ljubavnike. Prema suprugu se cijelo vrijeme ponaša bezobrazno: vrijeđa ga, više na njega te ga okrivljuje. Ona za ljubav daje sve te tako želi u potpunosti zadiviti svoje ljubavnike te kupuje prvom ljubavniku Rodolpheu, a i drugom ljubavniku Léonu stvari kako bi im istaknula svoju ljubav što možemo vidjeti u nastavku: „Osim biča s drškom od pozlaćena srebra, Rodolphe bijaše dobio i pečat s geslom...povrh toga, svileni šal koji će ga štiti od zime, te napokon kutiju za cigare...“⁷⁴ Osim kupovanja poklona ljubavnicima, kupuje brojne stvari sebi radi vlastitih hirova te se zadužuje kod trgovca Lhereuxa i zapada u dugove. Ne mogavši pronaći novac, razočaravši se u ljubavnike koji joj nisu pomogli otplatiti dugove unatoč njezinim molbama pije arsen i umire. Emma ne mogavši se izvući iz problema bira lakši kraj, smrt. Eliacheff i Heinich nas potiču da razmislimo o Emminoj sudbini te nas pitaju: „...Možete li biti voljeni kao žena kad od te ljubavi tražite da ispuni neizmjeran bezdan?“⁷⁵

8.1.1. Povreda javnog morala i osuda Gustavea Flauberta

Roman je Flauberta doveo na sud. Ljudi su ga osudili u to vrijeme za povredu javnog morala. Usudio se pisati o preljubu i nezadovoljstvu supruge suprugom i brakom što je bilo neoprostivo. Javni je tužitelj napao i poetiziranje brakolomstva i sirovost realističkih detalja.⁷⁶ Najveću je kritiku izazvalo prvo poglavlje trećeg dijela romana koje je bilo zabranjivano te zbog kojeg su ljudi smatrali kako je Flaubert povrijedio moral i religiju. U tom se dijelu Emma i Léon voze kočijom koja juri te kočijaš ne zna kuda idu. Svi koji ugledaju tu kočiju čude se i zgražaju, jer im nije jasno kuda kočija juri. U kočiji Emma i Léon imaju seksualni čin. Ovime

⁷³ Ibid, str 150-151.

⁷⁴ Ibid, str. 193.

⁷⁵ Eliacheff, C. i Heinich, N. 2004. *Majke – kćeri Odnos utroje*. Zagreb: Prometej. Str. 71.

⁷⁶ Šafranek, I. i Polanščak, A. 1972. *Francuski realistički romani XIX stoljeća*. Zagreb: Školska knjiga. Str. 119.

je Flaubert pokazao kako se ljudi zgražaju i zadiru u tuđe živote te kako je svaki odmak od uobičajenoga bio nemoralan. U poglavlju je prešutno prikazana strast i seksualni odnos između dvoje ljubavnika koji izgaraju od želje za seksualnim činom nakon toliko godina što vidimo u sljedećem ulomku:

„...Krenuše natrag, a onda, bez cilja i smjera, stadoše nasumce lutati. Vidješe ih u Saint-Polu, u Lesceureu, na brežuljku Gargan, na Rouge-Mareu i trgu Gaillardbois; u ulici Maladrerie...Od vremena do vremena kočijaš je sa svojega sjedala bacaio očajničke poglede na razne krčme. Nije shvaćao kakva to pomama za kretanjem goni ovo dvoje pa se nikako ne žele zaustaviti. Nekoliko je puta sam pokušao stati, ali bi odmah iza sebe začuo one ljutite povike...A u luci, usred teretnih kola i bačava, po cestama, na uglovima ulica, građani su u čudu širili oči pred tim prizorom tako neuobičajenim za provinciju – kočijom sa spuštenim zastorima što neprestano odnekuda iskrsava, zatvorena kao grob i zanjihana kao brod...“⁷⁷

Upravo možemo vidjeti kako su se ljudi čudili što se događa. Ljudi su se pitali zašto su spušteni zastori te zašto se kočija ljulja. Ljude uopće ne bi trebalo biti briga zašto netko nešto radi te se ne bi trebali zanimati za tuđi život.

Unatoč osudama, Flaubertov je branitelj uspio obraniti Flauberta činjenicom da je nemoralna žena koja je počinila preljub kažnjena opakom smrću. Ona je umirala u teškim bolovima te je u romanu smrt dugo trajala te se time Flaubert „iskupio“, jer je kaznio nemoralnu ženu. Iako je kritika isticala kako nigdje nije prikazana osuda Emme, jer Flaubert ne pristupa opisu Emme kao negativnom liku, već se čak naslućuje da ima veličinu Don Quijotea, Flauberta su oslobodili optužbe zbog osude nemoralnog lika.⁷⁸

8.2. Prikaz brakolomstva i preljuba u *Ani Karenjini*

Anina glavna motivacija za preljubom je manjak ljubavi koju dobiva od supruga. Ona ima potrebu biti voljenom. Ana se za Karenjina udala vrlo mlada te tada nije poznavala bolje,

⁷⁷ Ibid, str 248-249.

⁷⁸ Solar, M. 2003. *Povijest svjetske književnosti*. Zagreb: Golden marketing. Str.233.

nije doživjela ljubav i suprug ju je dosta stariji te su ove okolnosti utjecale na njezinu motivaciju za preljubom.⁷⁹ U romanu nigdje nije istaknuto da je to bio ugovoreni brak, ali možemo pretpostaviti da jest. U sljedećem citatu vidimo kako joj čak i brat Stjepan govori da se ona udala za Karenjina, a nije ga voljela: "...ti si se udala za čovjeka dvadeset godina starijeg od sebe. Udala si se ne osjetivši ljubavi ili ne poznajući ljubav. Recimo, to je bila greška."⁸⁰ Sa svim ovim informacijama možemo i očekivati da će doći do takvog Anina čina da prevari supruga, koji je toliko stariji od nje, kojega nije voljela ni kada se udala za njega. Ona je osoba kojoj je potrebna stalna pažnja, strast i koja želi imati muškarca stalno pokraj sebe toliko da možemo vidjeti da Vronski ne smije nigdje otići bez nje da ona ne poludi i ne razmišlja o tome da ju vara. Anu ne zanima ugled niti mišljenje ljudi, to jest, smeta ju kada suprug samo razmišlja što će ljudi reći te se ne predaje osjećajima i strastima. U sljedećem citatu možemo vidjeti da ju izluđuje suprugova opsjednutost ugledom koju on pokazuje čak i kada se ona zaljubljuje u Vronskoga: „Njemu je svejedno, pomisli ona. Ali su u društvu opazili, i to njega uznemiruje.“⁸¹ Ana ne može podnijeti suprugovo pretvaranje pred ljudima da je sve u redu u braku kada nije što možemo vidjeti u sljedećem ulomku:

„Ja sam zla žena, ja sam propala žena – mislila je. – Ali ja ne volim lagati, ne trpim laži a njegova (muževa) hrana – to je laž. On sve zna, sve vidi; što li on osjeća kad može tako mirno govoriti? Da ubije mene, da ubije Vronskoga, poštovala bih ga. Ali neće, njemu je potrebna samo laž i prividna pristojnost.“⁸²

Kao što nam citat prikazuje, Ana se ne želi pretvarati u društvu, ne želi lagati, dok njezinom suprugu to ne smeta. Ona želi bilo koju njegovu iskrenu reakciju, a ne glumu radi ugleda. Anu na preljub navodi i njezino mišljenje da je njezin suprug poput stroja koji ne može voljeti nikoga što možemo vidjeti kako Ana ističe u sljedećem citatu:

„...Kad se razljuti, to nije čovjek, nego stroj, i to opak stroj – dodadne ona sjećajući se pri tom Alekseja Aleksandroviča i svih pojedinosti njegove pojave, načina govora i njegova značaja te okrivljujući ga za sve što je samo mogla naći ružno o njemu, ništa mu ne opraštajući zbog svoje strašne krivnje koju mu je nanijela.“⁸³

⁷⁹ Zimmermann, G. 1995. The Civil Servant as Educator: "Effi Briest" and "Ana Karenina" *The Modern Language Review*. Vol. 90 No 4 817-829, 820-821

⁸⁰ Tolstoj, L.N. 2004. *Ana Karenjina I*. Zagreb: Školska knjiga. Str 557.

⁸¹ Ibid, str 200.

⁸² Ibid, str. 277.

⁸³ Ibid, str. 254.

Alekseja ne brine što bi ona mogla biti s Vronskim te se ne pita što se događa s njegovim brakom kada mu supruga želi drugoga, već ga je samo strah da ljudi ne saznaju da se njegova supruga zaljubila u drugoga, jer će tada krenuti ogovaranja, a kada ne bi bilo ogovaranja te kada nitko ne bi saznao za preljub, Karenjina ne bi smetalo da je Ana s Vronskim. Karenjinovu brigu oko ugleda i straha da ljudi ne saznaju za preljub možemo vidjeti u sljedećem ulomku:

„...svi su osjećali užas tako da ništa neobično nije bilo u tome što je Ana na sav glas uzdahnula kad je Vronski pao....Još vam jednom nudim svoju ruku ako želite ići – reče Aleksej Aleksandrovič dotičući joj se ruke...Moram vam reći da ste se danas nedolično ponašali – reče joj francuski Aleksej....Ja sam vas već molio da se u društvu ponašate tako da ni zli jezici ne bi mogli ništa reći protiv vas. Nekoć sam govorio o našim odnosima među nama dvoma; sada više o njima ne govorim. Sada govorim o našim odnosima pred ljudima. Vi ste se nedolično ponijeli, a ja bih da se to ne ponovi.“⁸⁴

Upravo njegova briga samo za ugled što smo mogli vidjeti u prethodnom ulomku izluđuje Anu i pokazuje joj da je suprug ni ne voli te je to još više navodi na preljub. Na to Ana priznaje suprugu da ga vara s Vronskim:

„Ne, niste se prevarili – reče ona polako, očajno pogledavši njegovo hladno lice. – Niste se prevarili. Bila sam očajna i ne mogu da ne budem. Ja slušam vas, a mislim na njega. Volim ga, njegova sam ljubavnica, vas ne mogu podnositi, bojim vas se, mrzim vas...Činite sa mnom što vas volja.“⁸⁵

U ovome citatu Ana priznaje suprugu da ga vara, a on na to samo očekuje da ne naruši njegov i svoj ugled što nam potvrđuje sljedeći citat u kojem možemo vidjeti da njemu ljubav i brak ne znače osobno ništa, već samo kao ugled u društvu: „Ali ja zahtijevam da pazite da se nastojite pristojno vladati u društvu dotle – glas mu zadrhta – dok ne poduzmem mjere koje će osigurati moju čast i koje ću vam priopćiti.“⁸⁶

Iako je Ana i prije Vronskoga smatrala kako joj je suprug hladan, tek nakon što upoznaje Vronskoga i ima ljubavnu aferu s njim, tek tada u velikoj mjeri kritizira supruga i vidi samo negativne njegove strane što možemo vidjeti u sljedećim citatima: „Ah, Bože moj, odakle mu najednom onakve uši? – pomisli gledajući njegovu hladnu i dostojanstvenu pojavu, a osobito

⁸⁴ Ibid, str 280-283.

⁸⁵ Ibid, str 283.

⁸⁶ Ibid, str 284.

ušne školjke što su podupirale obod okrugla šešira.“⁸⁷ „Ali čim joj je nestao s očiju, ona oćutje ono mjesto na ruci kojega su se bile dotakle njegove usne te s gađenjem uzdrhti.“⁸⁸ Iako je Karenjin bio hladan, imao je i trenutaka brige kada je Ana bila bolesna, kada je dobila kćer, kada joj je bio potreban novac, ali Ana ga u potpunosti ocrnjuje i samo negativno misli o suprugu. Ona je toliko opsjednuta njime da ne može krenuti dalje.

Tijekom romana možemo vidjeti da je za Anu ljubav nešto uzvišeno i nešto toliko posebno da teško tko može shvatiti što je za nju ljubav što nam potvrđuje sljedeći citat:

„Ljubav... - ponovi ona polako kao za sebe i najednom, u onaj isti ćas kad je oslobodila ćipku, dodadne: - Tu rijeć ja ne znam zbog toga što ona za me odveć mnogo znaći, kudikamo više negoli vi možete shvatiti – i ona mu pogleda u lice.“⁸⁹

Upravo nam ovaj citat u kojem možemo vidjeti njezino viđenje ljubavi može pokazati da se moglo oćekivati da će Ana prevariti supruga koji joj nije pružio ono što je ona oćekivala, ali i da na kraju nije bila zadovoljna, ni s Vronskim, ni s naćinom na koji joj je on pružio ljubav te je jasno da je zbog toga i poćinila samoubojstvo. Ona je oćekivala ljubav koja nadilazi sve granice, nitko nije mogao shvatiti njezino viđenje ljubavi te ju ispuniti na naćin koji je ona trebala. Upravo je zbog ovoga ona tragićan lik, jer je htjela ljubav, ali ljubav koja bi ju ispunita, ali zbog tolikih oćekivanja nijedna ju ljubav nije mogla ispuniti te je oslobođenje pronašla u smrti.

8.3. Prikaz brakolomstva i preljuba u *Thérèse Raquin*

Thérèsina glavna motivacija za preljubom je osjećanje strasti i uzbuđjenja s ljubavnikom koje do tada nikada nije osjetila sa suprugom. Thérèse je izvana uvijek bila tužna, ravnodušna, hladna i djelovala je kao da je ništa ne zanima, ali je u sebi osjećala strast i htjela je tu strast pokazati što vidimo u sljedećem ulomku:

⁸⁷ Ibid, str 144.

⁸⁸ Ibid, str 275.

⁸⁹ Ibid, str 193.

„Sačuvala je svoj mekani način, svoju mirnu i ravnodušnu fizionomiju, ostala djetetom odraslim u bolesničkoj sobi, ali je u svojoj unutrašnjosti živjela strasnim i poletnim životom. Ostajući sama na livadi, uz obalu rijeke, legla bi potrbuške poput životinje, crnih i razrogačenih očiju, spremna na skok. Ostajala je tamo čitave sate ne misleći ni na što, paleći se na suncu, sretna što može zariti svoje prste u zemlju. Tu se prepuštala ludim snovima, sa strahom promatrala šumnu obalu, zamišljajući da će se voda podići protiv nje i napasti je...“⁹⁰

Thérèse se pristala udati za Camillea, ali ona sama nije imala nekog drugog izbora te je mlada i naivna pristala na udaju, jer je mislila da će joj biti dobro u životu. Fisher spominje kako se razlikuju dogovoreni brak u prijašnjim vremenima i dogovoreni brak u današnjem vremenu. Tijekom povijesti, roditelji bi sklopili dogovor za brak te bi se mladi par čak znao upoznati tek na vjenčanju. Danas se dogovoreni brak sklapa nakon što budući supružnici pristanu na vjenčanje.⁹¹ Ovu drugu verziju dogovorenog braka imamo prisutnu u *Thérèse Raquin* kada se Thérèse dogovorila sa svojom tetkom za brak s Camilleom, jer je tada Thérèse smatrala da nema drugog izbora. Thérèse u braku nije iskusila ljubav, jer joj Camille nije znao pokazati strast. Razumljivo je da je popustila pritisku kada je strast doživjela s Laurentom. Laurent joj se također i fizički sviđao, bio je jak i mišićav nasuprot kržljivom Camilleu. Thérèsi je sve bilo dosadno te je nakon vjenčanja sve ostalo isto te ne vidi užitak u životu što vidimo u sljedećem ulomku:

„Uvečer je Thérèse, umjesto u svoju sobu na lijevoj strani stubišta, otišla u bratićevu koja se nalazila desno. To je bila sva promjena koja je zadesila njen život onoga dana. A sutradan, kad su mladenci sišli, Camille je i dalje bio boležljivo nemoćan u svom svetom egoističnom miru. Thérèse je čuvala svoju blagu ravnodušnost, svoje ukočeno lice, gotovo zastrašujuće od mirnoće.“⁹²

Nakon što su se preselili iz Vernona u Prolaz du Pont-Neuf, Thérèse nije bila zadovoljna ni sretna. Nije bilo ono što je očekivala od novog mjesta. Na početku im je svaki dan bio isti te nije bilo nikakve promjene iz dana u dan. Jedina promjena su bili gosti koji bi dolazili četvrtkom

⁹⁰ Zola, E. 2017. *Thérèse Raquin*. Varaždin: Katarina Zrinski d.o.o. Str. 29.

⁹¹ Fisher, H. 2017. *Anatomija ljubavi. Prirodoslovna povijest parenja, brakova i preljuba*. Zagreb: Znanje. Str. 62.

⁹² Ibid, str 31.

navečer. Ubrzo se druženja nisu sviđala Thérèse te je zbog toga izbjegavala goste što vidimo u sljedećem ulomku:

„...Ta primanja četvrtkom uvečer bila su za nju prava muka. Često se žalila da se slabo osjeća, da boluje od migrene, samo da ne mora igrati i da može sjediti u kutu mirno, besposleno, napola usnulo...Sve su je te glave tjerale u očaj. Promatrala je jednu za drugom, pogledom koji je pokazivao duboko gađenje i neku muklu razdraženost...“⁹³

U svoj toj dosadi i svakodnevnici, svidio joj se Laurent. U početku je Thérèse bila tjeskobna i nervozna. Dok ju je seksualno privlačio Laurent, nije osjećala pozitivne emocije, već negativne. Inače osobe prilikom zaljublivanja osjećaju nervozu, ali pozitivnu, a Thérèse je osjećala negativnu što možemo vidjeti u sljedećem ulomku:

„Punokrvna narav toga mladića, njegov jedri glas, njegov gromki smijeh, snažan i žestok miris kojim je odisala njegova ličnost, sve je to zbunjivalo mladu ženu i bacalo je u neku nervoznu tjeskobu.“⁹⁴

Ubrzo Thérèse i Laurent postaju nerazdvojni te ludi jedno za drugim. Thérèse mu se povjerava i govori kako ona želi biti slobodna te kako ju tetka i suprug guše. Ovdje je vidljivo i Zolino poimanje da genetika i nasljeđivanje utječu na osobu. U sljedećem ulomku vidimo kako Zola prikazuje da Thérèsina afrička krv koju je dobila rođenjem od majke čini Thérèse tako vatrenom i strastvenom:

„Moja je krv svim žarom tražila slobodan zrak,; još sasvim malena, sanjala sam kako trčim cestama bosonoga, kako molim milostinju i živim poput ciganke. Rekli su mi da mi je majka bila kći nekoga plemenskoga poglavice u Africi. Ja sam često mislila o njoj i shvatila sam da joj pripadam po krvi i instinktima i voljela bih da je nikada nisam ostavila, pa da prolazim pustinjom, obješena o njena pleća...“⁹⁵

Na neki način nam Zola daje objašnjenje zašto je Thérèse počinila preljub pa i ubojstvo. Thérèse je bila rođenjem drukčija, strastvena, svakodnevnicu ju nije zadovoljavala, suprug nije

⁹³ Ibid, str 38.

⁹⁴ Ibid, str 45.

⁹⁵ Ibid, str 52-53.

bio strastven, nije joj pokazivao ljubav te su sve ovo bili motivi zbog kojih je ona počinila preljub. Thérèse je u početku preljuba htjela samo uživati s ljubavnikom te je nije bilo briga hoće li ih netko uhvatiti. Ona je htjela biti strastvena, živahna te osjetiti slast ljubavi te tako nije htjela suzdržavati svoje strasti ni pred kim. Thérèse je u početku pristojna, sluša gospođu Raquin, ali tijekom vremena shvaćamo da njoj nije stalo do te obitelji te ona samo osjeća strast i uzbuđenost kada vara obitelj Raquin tako što skriva preljub što nam sljedeći ulomak pokazuje:

„...Ah, kako ona vara te dobre ljude i kako je sretna što ih vara tako trijumfalnom bestidnošću!...I ta surova komedija, te podvale životne, to uspoređivanje žarkih poljubaca po danu s ravnodušnošću igranom uvečer, ulijevalo je u krv mlade žene novi žar.“⁹⁶

Thérèsi je kako smo već istaknuli život bio dosadan te je to bila glavna motivacija za preljub, a za vrijeme preljuba ona napokon dobiva uzbuđenje i sreću te je napokon sretna: „Ljubavnici su živjeli u potpunom blaženstvu. Thérèsi više nije bilo dosadno, ona više ni za čim nije čeznula.“⁹⁷ Ljubavnici su zalučeni jedno drugome i jedini način da budu zajedno je da ubiju Camillea. Laurentova je ideja bila da ubiju Thérèsina supruga, a ona na to pristaje. U početku Thérèse ne može funkcionirati kada shvaća da je došao trenutak da će ubiti Camillea, ali nakon što je Camille isprovocira, ona odlučno pristaje. Ona ni u jednom trenutku nije zaustavila Laurenta u pokušaju ubojstva, ni u jednom trenutku nije pokušala pomoći svome suprugu dok ju je molio za pomoć dok ga je Laurent pokušao baciti u vodu. Ona nije direktno ubila Camillea, ali je isplanirala s Laurentom ubojstvo te nije zaustavila ubojstvo. Neko vrijeme nakon ubojstva ona počinje negirati da je ubila Camillea, već samo osuđuje Laurenta kao što to i inače biva među ubojicama, ali je duboko u duši svjesna da je podjednako sudjelovala u ubojstvu. Nakon ubojstva uživa u ekstazi samog ubojstva što nam pokazuje njezinu iskrivljenu psihu. S vremenom ju i laganje umara te ju muči grižnja savjesti. Nakon ubojstva Thérèse ulazi u brak s Laurentom. Kao i u prvom braku, ona i u ovom braku ubrzo postaje nezadovoljna. Kao da sam ulazak u brak kvvari svu strast. Supruga i suprugu muči ubojstvo te se ne mogu prepustiti jedno drugome i ona počinje mrziti i ovoga novog supruga što vidimo u sljedećem ulomku:

„Ljubavnici nisu više tražili priliku da bi se nasamo sastali. Kao da je ubojstvo nakratko stišalo groznicu požude. Ubivši Camillea, oni su zadovoljili svoju divlju i nezasitu požudu kojoj nije

⁹⁶ Ibid, str. 61.

⁹⁷ Ibid, str. 61.

bilo dosta lomiti se u zagrljaju drugoga. Zločin ih je razoružao. Zločin im je pokvario svaku volju za grljenjem i cjelivanjem.“⁹⁸

Laurentu i Thérèsi je bilo potrebno neko uzbuđenje koje su zadovoljili ubojstvom te im više nikakva seksualna uzbuđenja nisu bila potrebna. Unatoč početnom uzbuđenju, supružnici zapadaju u krizu grižnje savjesti te je Thérèsi potrebno neko uzbuđenje te naposljetku počini preljub s nekim drugim muškarcima te tako vara i Laurenta. Ona je mislila da će udajom za Camillea riješiti sve svoje probleme i osigurati se. Kada nije riješila probleme, mislila je da će udajom za Laurenta riješiti sve probleme, biti zadovoljna, ali ni tada nije riješila. Thérèse izmučena grižnjom savjesti počini samoubojstvo te tako pronalazi oslobođenje od svoje patnje.

⁹⁸ Ibid, str 99.

9. Sličnosti i razlike među likovima

9.1. Sličnosti i razlike između Emme, Ane i Thérèse

U *Ani Karenjini* saznajemo samo da je Ana aristokratkinja, ali ne saznajemo o njezinom djetinjstvu i odakle je potekla, dok u *Gospođi Bovary* saznajemo o Emminom djetinjstvu. Saznajemo da je Emma iz Bertauxa iz imućnije obitelji te joj je otac gospodin Rouault. U *Thérèse Raquin* saznajemo da je ona rođena u Oranu te da joj je majka iz Orana, afričke krvi kako Thérèse za sebe govori. Emma je provela pubertet u samostanu, dok je Thérèse provela u kući gospođe Raquin i to u sobi bolesnika Camillea. Saznajemo da je Emma čitala romane u samostanu za vrijeme svoga djetinjstva, dok je Thérèse bila živahno dijete po prirodi, željno igre, života, a tetka ju je prisiljavala na samostanski život te se Thérèse povukla u sebe i postala mirna i šutljiva žena. Dok Emma doslovno živi u samostanu, Thérèse živi u prenesenom značenju, što nam sljedeći ulomak prikazuje:

„Thérèsa je rasla i spavala u jednoj postelji s Camilleom, pod nježnom brigom svoje tetke. Bila je čelična zdravlja, a starali su se oko nje kao oko kakva bolesnog djeteta; ona je dijelila sve ljekarije sa svojim bratićem i živjela u mlakom zraku sobe malog bolesnika...Taj, silom joj nametnuti život boležljivog bića, učinio je da se povuče sama u sebe...osjećala se njezina mačja elastičnost, njezini kratki i snažni mišići, cijela energija i strast koja je u njoj spavala. Jednog dana njezin je bratić pao klonuvši od slabosti; ona ga je podigla i ponijela i snagom i lakoćom...”⁹⁹

Sličnosti i razlike se mogu prepoznati i u drugim elementima djela. U *Gospođi Bovary* možemo vidjeti kako se upoznaju Charles i Emma te kako se vjenčaju u sljedećem ulomku:

„...Charles nađe Emmu gdje stoji čelom oslonjena o prozor i promatra povrtnjak u kojemu vjetar bijaše poobarao pritke za grah. Ona se okrenu. Trebate li nešto? – zapita. Svoj bič, ako smijem moliti – odgovori on...Gospođica ga Emma ugleda i sagnu se nad vreće sa žitom. Charles iz uljudnosti priskoči pa, i sam pružajući ruku u istome smjeru, osjeti kako djevojci, dok se tako naginje pod njim, prsima dotiče leđa. Ona se uspravi, sva rumena u licu, pa ga pogleda preko ramena pružajući mu volujuću žilu.”¹⁰⁰

⁹⁹ Zola, E. 2017. *Thérèse Raquin*. Varaždin: Katarina Zrinski d.o.o. Str. 29.

¹⁰⁰ Flaubert, B. 2006. *Gospođa Bovary*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o. str 22-23.

U *Thérèse Raquin* ne možemo vidjeti upoznavanje Thérèse i Camillea, ali možemo vidjeti upoznavanje Thérèse i Laurenta, njezinog drugog supruga. U *Thérèse Raquin* je zanimljivo što zapravo mi upoznajemo odnos između Thérèse i Laurenta dok su bili ljubavnici, ali se ono zapravo može odnositi i na upoznavanje Thérèse i njezinog drugog supruga. Upoznavanje Thérèse i ljubavnika/drugog supruga vidimo u sljedećem ulomku:

„Thérèse je, ne rekavši ni riječi, samo promatrala došljaka...prepoznao sam gospođu – reče Laurent pogledavši Thérèse u oči. Mlada se žena nekako uznemirila od toga ravnog pogleda koji kao da je prodirao u nju. Usiljeno se nasmijala i progovorila nekoliko riječi s Laurentom i svojim mužem, a onda pohitala za tetkom...”¹⁰¹

U *Ani Karenjini* Ana i Karenjin su već vjenčani na početku romana te ne vidimo njihovo upoznavanje. Saznajemo samo da se Ana mlada udaje za puno starijeg Karenjina te da nikada nije upoznala pravu ljubav.

U *Ani Karenjini* Tolstoj je naglasio nejednakost bračnih supružnika u sljedećem citatu: „Nejednakost bračnih drugova, po njegovu mišljenju, sastojala se u tome što muževu nevjernost i ženinu nevjernost nejednako kažnjavaju i zakon i društveno mnijenje.”¹⁰² Ovo je bio stav tadašnje Rusije i Anu su mnogi osuđivali zbog preljubništva te tako nisu htjeli sjediti pored nje ili razgovarati s njom. U sljedećem citatu možemo vidjeti kako Ana govori da žena u kazalištu nije htjela sjesti pored nje: „...Ne znam koliko da živim, ovo neću zaboraviti. Rekla je da je sramota sjediti pored mene.”¹⁰³ Kao Ana, i Vronski je shvaćao da društvo njega ne osuđuje što je s udanom ženom, ali Anu osuđuje što je prevarila supruga te je u brojnim situacijama razmišljao o tome i znao da Anu više društvo ne prihvaća: „...Ali vrlo je brzo primijetio, iako društvo za nj osobito bijaše otvoreno, da je za Anu bilo zatvoreno.”¹⁰⁴ Iako su brojni osuđivali Anu, nisu je svi osuđivali i ponašali se na način na koji se žena ponašala prema njoj u kazalištu. Mnogi su stali na njezinu stranu kao što su: Doli, Stjepan Arkadjič, Betsi i još neki koji su smatrali da je ona imala pravo tražiti ljubav i da je ne treba dodatno osuđivati. Iako su sve to njezini poznanici, opet je imala potporu i nije u potpunosti bila osuđivana od svih ljudi. Dok je većina Anu osuđivala zbog preljuba, za Emmin preljub nije nitko ni znao te tako nije bilo osude

¹⁰¹ Zola, E. 2017. *Thérèse Raquin*. Varaždin: Katarina Zrinski d.o.o. str. 41.

¹⁰² Tolstoj, L. N. 2004. *Ana Karenjina I*. Zagreb: Školska knjiga. str 512.

¹⁰³ Ibid, str 149.

¹⁰⁴ Ibid, str 123.

društva u većini slučajeva. Ogovaranja društva možemo vidjeti u jednoj situaciji kada se Emma šeeće s Léonom: „...Još se iste večeri to znalo po cijelom Yonvilleu, a gospođa Tuvache, načelnikova žena, pred služavkom izjavi kako *gospođa Bovary ne pazi na dobar glas*.“¹⁰⁵ Ljudi su se čak jednom začudili zašto Emma kupuje Léonu poklone, ali ogovaranja i osude nisu išle dalje od toga. Zanimanja ljudi za tuđi život javljaju se kada Léon i Emma jure kočijom dok imaju seksualne odnose, ljudi se čude zašto kočija juri te zašto su zastori spuštene, ali nitko ne zna da su u njoj Léon i Emma te tako opet ne ogovaraju njih dvoje. U *Thérèse Raquin* ljudi ne znaju za Thérèsin preljub te ona ne doživljava osuđivanje društva. Zapravo, jedina osuda na neki način se odnosi na ubojstvo koje je počinila Thérèse i ta osuda se odnosi na *nijeme svjedoke*. Svjedoci su tako mačak (u Laurentovim halucinacijama je mačak znao za njihov preljub te za njihovo ubojstvo te je prema tome on *nijemi svjedok*) i gospođa Raquin. Slikovito je prikazana Laurentova halucinacija u sljedećem ulomku:

„Prugasti mačak François sjedio je nasred sobe. Težak, nepokretan, gledao je svojim okruglim očima ljubavnike. Izgledao je kao da ih brižno ispituje, ne mičući trepavicama, izgubljen u nekoj važnoj ekstazi. – Vidi François – reče Thérèse Laurentu. – Čovjek bi rekao da razumije i sve će večeras ispričati Camilleu...Laurenta je prošla jeza do kosti. Thérèsina dosjetka učini mu se smiješnom...On se stvarno bojao...“¹⁰⁶

Gospođa Raquin nakon moždanog udara saznaje za ubojstvo te ih ona osuđuje, jer su ubili njezina sina, ali ona nikome ne može reći te gospođa Raquin može pokazati osudu samo očima. Emma kao i Thérèse nisu morale za razliku od Ane trpjeti isključenje iz visokog društva. Razlog tomu je bio i taj što se način pristupa preljubu razlikovao kod sve tri. Ana nije htjela živjeti u laži te je ona odmah rekla suprugu za preljub te da želi rastavu od njega. Iako se Emmi gadilo lagati i živjeti u laži: „...a valjalo joj se i dalje smiješiti, uvijek iznova slušati kako je sretna, graditi se tako, dopuštati da i drugi u to povjeruju. Osjećae međutim gađenje prema tom licemjerstvu...“¹⁰⁷ ona za razliku od Ane nije priznala suprugu i društvu da je počinila preljub. Cijelo vrijeme je lagala suprugu i drugim ljudima što radi, kamo ide te s kim se druži. Thérèse također nikada nije priznala Camilleu preljub. Ana je htjela pobjeći s Vronskim, ali su svi znali da je s njime, dok je Emma htjela pobjeći prvo s Rodolpheom, a kasnije s Léonom

¹⁰⁵ Flaubert, B. 2006. *Gospođa Bovary*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o. Str. 97.

¹⁰⁶ Zola, E. 2017. *Thérèse Raquin*. Varaždin: Katarina Zrinski d.o.o. Str. 56.

¹⁰⁷ Ibid, str. 114.

tako da nitko ne sazna za to. Emma se nikada nije suočila sa Charlesom i priznala mu da ga ne voli te da voli drugoga. Thérèse nije htjela lagati, ali lagala je nakon ubojstva te se cijelo vrijeme pretvarala. Ona je za razliku od Ane i Emme mijenjala mišljenja o laganju. Prvo joj se nije sviđalo što glumi da ne vara supruga, zatim joj se sviđalo što vara sve oko sebe, zatim joj je bilo teško glumiti nakon ubojstva supruga, a na kraju nije imala problema lagati.

U *Ani Karenjini* ne možemo vidjeti neke izmjene nježnosti između Ane i Karenjina. U njihovom odnosu nema neke ljubavi, razumijevanja, već su formalni i ozbiljni razgovori. Ana supruga opisuje kao hladnoga, suzdržanoga čovjeka koji samo brine o ugledu. Ana zamjera suprugu što je hladan, što joj ne posvećuje pažnju, što samo gleda na svoj ugled i ugled obitelji i što mu je samo stalo što će drugi ljudi reći. Ana smatra da suprug glumi pred drugim ljudima i to ju smeta, jer ona ne želi biti na pozornici, već želi pravi i iskreni život. Ona njega ne voli te mu ni ne pokazuje nježnost kao što ni Emma ne voli Charlesa te mu tako ne pokazuje, ni ljubav, ni nježnost. Emma Charlesu malo nježnosti pokazuje na samrti što možemo vidjeti u sljedećem ulomku:

„...Moralo je tako biti, mili moj.

Zar nisi bila sretna? Jesam li ti ja što skrivio? Pa, činio sam sve što sam mogao!

Da... istina... ti si tako dobar! I polagano mu je rukom prolazila kroz kosu. Slatkoća toga osjećaja pojačavaše mu tugu; osjećao se kako mu se cijelo biće slama od očaja na pomisao da je mora izgubiti baš sada kada prema njemu, suprotno od uobičajenoga, pokazuje više ljubavi no ikada, a on ne nalazi pomoć...“¹⁰⁸

U ovom ulomku možemo vidjeti kako je neuobičajeno bilo da je Emma bila nježna prema Charlesu, jer se i sam Charles čudi kako je dobra prema njemu. Emma osim ovoga trenutka, tijekom cijeloga braka mrzi Charlesa, ne voli njegov izgled, njegovu naivnost i dobrotu. Smeta joj svaki njegov pokret, sve što on radi. Thérèse također smeta Camille. Ona ga prezire, odvratana joj je njegov izgled, njegova slabost te što je morala spavati s njim u sobi dok je bila mlađa. Svima trima su se gadili njihovi supruzi te su naznačeni opisi u kojima se ističe gađenje.

Bitno je usporediti samu razliku u doživljaju ljubavi kod Emme, Ane i Thérèse kako bismo mogli shvatiti motivaciju preljuba. Emma vara supruga, jer je htjela ljubav kao iz romana koje je čitala. Ona ima svoju sliku ljubavi, svoj svijet kojeg želi doživjeti, a taj joj svijet suprug

¹⁰⁸ Flaubert, B. 2006. *Gospođa Bovary*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o. Str. 320-321.

nije pružao. Ana vara supruga s Vronskim kojega sreće i s kojim ostvaruje u prvom susretu neku kemiju. Ana je htjela strast, da ju netko obožava, da joj muškarac kaže kako želi samo nju i njezinu želju za tim da joj Vronski to kaže možemo vidjeti u sljedećem ulomku:

„Jučer ti nisam rekla – uze ona brzo i teško dišući da sam, vraćajući se kući s Aleksejem Aleksandrovičem, njemu sve očitovala...rekla da mu ne mogu više biti žena, da sam...i sve sam rekla...Ona se nadala da će ovaj sastanak promijeniti njihov položaj i nju spasiti. Ako joj on na ovu vijest odlučno, strastveno, bez ikakva kolebanja bude rekao: "Ostavi sve i bježi sa mnom!" - ona će ostaviti sina i poći s njime.“¹⁰⁹

Ana smatra da je ljubav vatromet te želi strast koju joj suprug ne pruža. Thérèse vara supruga, jer ne osjeća strast sa suprugom te vidimo sličnost s Emmom i Anom. Thérèse je cijeli život bila spriječena u svojoj prirodi da bude strastvena i divlja. Također ju dosadna svakodnevica muči te upoznavanjem Laurenta ona doživljava uzbuđenje i strast koji joj se sviđaju te ona čak i ubija supruga kako bi bila sretna ostatak života.

Emma za razliku od Ane i Thérèse vara supruga s dvama ljubavnicima. Thérèse je Camillea, prvog supruga, varala s jednim ljubavnikom, ali drugog supruga Laurenta isto vara s drugim ljubavnicima. Ana ne stupa odmah prvom prilikom u preljubništvo, već se neko vrijeme bori sa željom, ali joj naposljetku popušta. Emma se isto tako bori sa željom da bude u ljubavnoj vezi s Léonom te čak Léon odlazi i ona žali što nije bila s njim te zbog toga prvom prilikom ulazi u ljubavnu vezu s Rodolpheom. Thérèse se za razliku od Ane i Emme ne bori protiv strasti te prvom prilikom ima seksualni odnos s Laurentom. Ana je prvenstveno s Vronskim imala ljubavnu aferu, jer je trebala nekoga tko će ju voljeti, tko će joj pružiti pažnju, jer to njezin suprug nije pružao. Privlači ju Vronskova strastvenost, osjećajnost, njegova spontanost, sve ono što Karenjin nije imao te se tako Ana zaljubljuje u potpunu suprotnost svoga supruga. Emmi je bilo dosadno, ona je htjela pobjeći od dosade i to je dobila preljubom.¹¹⁰ Emmi je tijekom života bilo dosadno u brojnim prilikama te zbog dosade pronalazi zanimacije kao što su: čitanje romana, pretjerana religioznost, odlazak na ples, čak i radost dobivanja djeteta. Zanimljivo je istaknuti kako je Emma čin dobivanja djeteta zamislila kao nešto što želi isprobati i vidjeti kakvo je: „Emma se isprva osjeti silno iznenađenom, potom poželje što prije roditi da bi saznala

¹⁰⁹ Ibid, str 413-414.

¹¹⁰ Stern, J.P.M. 1957. "Effie Brist": "Madame Bovary": "Anna Karenina". *The Modern Language Review* Vol. 52, No 3 363-357. str 365.

kako izgleda biti majka.“¹¹¹ Kada joj dosadi može samo dijete dati dadilji da se brine o njemu. Ona se ničemu nije posvetila za cijeli život, već su sve bile trenutne zanimacije koje bi samo prestale s vremenom biti zanimljive. Emma je zbog dosade i čitanja romana posegnula za preljubom kako bi pronašla smisao života. Ona se kao i Ana pokušava oduprijeti preljubu, ali na kraju popušta.

Tijekom cijelog romana *Gospođe Bovary*, vidimo kako Emma priželjkuje ljubav o kakvoj je čitala u romanima što vidimo u sljedećem ulomku:

„Sve tu bijaše puno ljubavnih dogodovština, ljubavnika i ljubovca, progonjenih gospi što padaju u nesvijest u osamljenim paviljonima, poštanskih kočijaša koji pogibaju kod svake postaje,... mrkih šuma, ljubavnih jada, prisega, jecaja, suza i cjelova, čamaca na mjeseci, slavuja u gaju, gospodičića hrabrih kao lav, umiljatih kao janje, a kreposnih da ih nema pod kapom nebeskom, uvijek divno odjevenih, a suze im liju iz očiju kao voda iz vrča! I tako je, s petnaest godina, Emma punih šest mjeseci prljala ruke u prašini starih čitaonica...“¹¹²

I u *Ani Karenjini* imamo naznaku da je književnost to jest, da su ljubavni romani utjecali na Anu i njezino viđenje ljubavi. Ana bi se u potpunosti uzbudila i uživjela u romane da je poželjela sve to isto proživjeti što možemo vidjeti u sljedećem ulomku:

„Ako je čitala kako je junakinja romana njegovala bolesnika, poželjela bi nečujnim koracima hoditi po bolesnikovoj sobi...Junak romana već je počeo postizati svoju englesku sreću, barunstvo i imanje, i ona zaželje zajedno s njim otići na to imanje...“¹¹³

Iako je i Ana čitala romane, na njezin preljub nije utjecala toliko mašta dok kod Emme jest. Ana je htjela da ju netko voli i brine o njoj, a to je dobila u Vronskome, dok je Emma uživala u mašti koju je stvarala s dvama ljubavnicima, njezini ljubavnici su bili stvorenja njezine mašte.¹¹⁴ Thérèse u početku nije htjela čitati romane, a kasnije ih čita. Ona je počinila

¹¹¹ Flaubert, B. 2006. *Gospođa Bovary*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o. Str.94.

¹¹² Ibid, str. 42-43.

¹¹³ Tolstoj, L.N. 2004. *Ana Karenjina I*. Zagreb: Školska knjiga. str 140.

¹¹⁴ Stern, J.P.M. 1957. "Effie Brist": "Madame Bovary": "Anna Karenina". *The Modern Language Review* Vol. 52, No 3 363-357. str 366.

preljub i kada nije čitala romane i kada je čitala te kod nje čitanje romana ne utječe isključivo na preljub, ali je utjecalo na promjenu njezina ponašanja što vidimo u sljedećem ulomku:

„Pretpatila se na neki književni časopis i strastveno se stala zanimati za sve junake o kojima je čitala. Taj iznenadni interes za knjigu silno je djelovao na njezin temperament. Postala je nekako nervozno osjetljiva pa bi i plakala i smijala se bez razloga. Iz njezine duše nestalo je ravnodušnosti i potpuno je zapala u neko stanje neprestanog sanjarenja...Ponekad bi se htjela spasiti od ljubavnika i da ga nikad više ne vidi. Romani, koji su joj govorili o čistoći i časti, postavili su se kao prepreka između njezinih nagona i njezine dobrote.“¹¹⁵

Thérèse je u početku sanjerala bez romana, ona nije tada čitala romane, a sanjerala je i nakon čitanja romana tako da je Thérèse bila sanjive prirode bez obzira na čitanje romana. Ističe se samo kako Thérèse nakon čitanja romana uhvati strast za Laurentom te se želi nakon čitanja romana udati za Laurenta kako bi osjetila smirenje u braku: „...Nije nimalo razmišljala, nego se bacala u strast jer su joj duh otrovali romani koje je pročitala...“¹¹⁶

Ana, Emma i Thérèse imaju česte promjene raspoloženja: malo su sretne pa nisu; Ana želi rastavu pa ne želi; Emma je brižna supruga u jednom trenutku, u drugom nije; u jednom trenutku Emma je jako religiozna u drugom nije; Thérèse je ravnodušna prije preljuba, zatim sretna za vrijeme preljuba, zatim želi oprost zbog ubojstva, a kasnije joj je svejedno. Iako je prvo imala ljubavnu aferu s Vronskim, Ana želi rastavu braka te tako želi slobodno biti s Vronskim u vezi, ali ima probleme, jer joj suprug ne želi dati rastavu braka te se većinu djela Ana bori s Karenjinom za rastavu braku. Emma uopće ne razmišlja o rastavi, već samo želi pobjeći prvo s Léonom, a kasnije s Rodolpheom. Thérèse uopće ne uzima rastavu kao opciju, već se ona želi „riješiti“ supruga ubojstvom.

Ana je dobila izvanbračno dijete s ljubavnikom, Emma nije dobila, a Thérèse je zatrudnjela s Laurentom dok je bila s njim u braku, ali je pobacila dijete. Ani se javljaju problemi sa Serjožom, jer joj Karenjin ne dopušta vidjeti sina dok Emmi Charles ne brani viđati kćer. Ana je bila povezana sa sinom. Ona smatra da kako nije voljela supruga svu je ljubav dala Serjoži, a kako voli Vronskog ne može voljeti kćer. Problematično se čini to što ona opisuje na takav način manjak ljubavi prema kćeri. Ana je majka koja voli jedno dijete, a drugo ne voli.

¹¹⁵ Zola, E. 2017. *Thérèse Raquin*. Varaždin: Katarina Zrinski d.o.o. Str 101-102.

¹¹⁶ Ibid, str. 116.

Kćeri se ni ne sjeti, u potpunosti je zanemaruje. Aninu nebrigu oko kćeri možemo vidjeti u sljedećem ulomku:

„...materin posjet je bio nešto neuobičajeno. Najčudnije pak bijaše to da se na pitanje koliko ima zubi, Ana prevarila i uopće nije znala za dva posljednja zuba. Ponekad mi je teško što sam ovdje kao suvišna...s prvim nije bilo tako.“¹¹⁷

Osim što Ana voli više sina od kćeri, jer nije voljela supruga pa je svu ljubav dala sinu, Eliacheff i Heinich smatraju da se Anina majčinska ljubav jedino mogla ispuniti prema djetetu kojeg je dobila zakonski, dok se majčinska ljubav nije mogla ispuniti prema djetetu kojeg je dobila izvanbračno i nedostojno. Dijete koje je začela s ljubavnikom kao da nije dostojno ljubavi.¹¹⁸ Također, Ana smatra da voli sina, a od njega je otišla kako bi bila s Vronskim i nije ga se ni sjetila dugo vremena: "Ni odvojenost od voljenoga sina, ni to je nije mučilo u prvo vrijeme...otkako joj osta sama ta djevojčica Ana se rijetko sjećala sina."¹¹⁹ Majka bi se djece trebala uvijek sjetiti. Problematična je u potpunosti Anina majčinska ljubav. Ima ljubav prema jednom djetetu, ali ne i prema drugome. Ovakvo ponašanje vidimo i kod Emme koja u potpunosti zanemaruje kćer i ne sjeti je se. Kako Eliacheff i Heinich ističu, Emma je poželjela nakon rođenja kćeri sina, jer bi sin bio ono što ona nije, ono što ona idealizira, a kći je žena koja ona ne želi biti, ono od čega Emma bježi. Autorice ističu kako Emma pomno bira ime za svoju kćer kako bi preko imena njezina kći imala uzvišeni položaj kada već nije dječak.¹²⁰ U ovoj situaciji vidljiv je utjecaj patrijarhata na Emmu i njezin prijezir prema takvom društvenom uređenju. Emma u Berthi vidi pripadnicu istog podređenog staleža kojem pripada i ona sama.¹²¹ Također, vidljivo je kako Emma svoj bijes iskaljuje na kćeri što možemo vidjeti u sljedećem ulomku: „...Ma, ostavi me već jednom! – Emma će odgurnuvši je laktom. Berthe pade podno komode i udari o bakreni okov; rasiječe lice na njemu, poteče krv.“¹²² Ona taj bijes iskaljuje, jer ju Berthe svaki put podsjeća na podređeni položaj u društvu od kojeg Emma ne može

¹¹⁷ Tolstoj, L.N. 2004. *Ana Karenjina II*. Zagreb: Školska knjiga. Str 237.

¹¹⁸ Eliacheff, C. i Heinich, N. 2004. *Majke – kćeri Odnos utroje*. Zagreb: Prometej. Str. 161.

¹¹⁹ Ibid, str 42.

¹²⁰ Eliacheff, C. i Heinich, N. 2004. *Majke – kćeri Odnos utroje*. Zagreb: Prometej. Str. 68.

¹²¹ Wilson Schaefer, A. 2006. *Biti žena – patrijarhalni obrasci u ženskoj svakodnevnici*. Zagreb: Planetopija. Str.87-88.

¹²² Flaubert, B. 2006. *Gospođa Bovary*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o. str 121.

pobjeći. U sljedećem ulomku možemo vidjeti kako bi se u nekim slučajevima kada bi Emmu uhvatile česte promjene raspoloženja sjetila kćeri i posvetila joj vrijeme:

„Kako te volim, jadno moje dijete, kako te volim! Potom, opazivši da su joj ušne resice malo prljave, brzo pozvoni da joj donesu tople vode pa je umi, presvuče joj rublje, čarape i cipele, postavi tisuću pitanja o njezinu zdravlju, kao da se maločas vratila s puta, te je napokon, poljubivši je još jednom i malčice zaplakavši, opet predade u ruke služavki koja stajaše zabezegnuta pred tom pretjeranom nježnošću.“¹²³

Starobinski smatra da su Emmi odnosi s Berthom topli ili hladni ovisno o tome kakvi su njezini ljubavni odnosi te prema njemu je Emma, ili majka, ili žena, ali nikada oboje. Kao što nam Starobinski, Eliacheff i Heinich ističu, Emma prezire svoju sadašnjost žene te život kojim živi. Kada želi pobjeći s ljubavnikom, ona ne želi kćer sa sobom uzeti, ali ju čak i ljubavnik podsjeti da ima kćer te ona shvaća da se ne može riješiti uloge supruge i majke.¹²⁴ Thérèse i Laurent nisu nikada razmišljali o djetetu te nakon što Thérèse saznaje za svoju trudnoću, tijekom Laurentova zlostavljanja namjesti se kako bi Laurent udario njezin trbuh kako bi se riješila djeteta. Kako Eliacheff i Heinich ističu, neke majke pobace kako bi ubile majku u sebi te je tako i Thérèse ubila majku u sebi.¹²⁵

U djelima možemo vidjeti i razliku u religioznosti karaktera. Emma tijekom romana postaje izrazito religiozna što je Flaubert prikazao kao još jedan Emmin hir, dok se Anina religioznost ne spominje, već je Karenjin religiozan te zbog te religioznosti ne želi dati Ani rastavu braka. Emma je tijekom cijelog života morala imati neke zanimacije u životu te joj je i vjera u Boga bila zanimacija u određenim razdobljima života.

Nakon što Ana ode od supruga, neko vrijeme je sretna, ali to ne traje zadugo, jer postaje opsesivna i posesivna. Stalno misli da će je Vronski prevariti, nema povjerenja u njega, stalno ovisi o njemu, želi biti stalno s njim te ju to izluđuje i stalno se svađaju. Ana od svoje velike ljubavi prema njemu postaje posesivna te poput djeteta mora imati njegovu pažnju što je jako problematično. U toj novoj vezi nije našla mir i sreću, već samo veću zaluđenost i posesivnost koja ju je uništavala. Emma je također bila posesivna i opsesivna svojim ljubavnicima. Htjela je stalno biti s njima te se ljutila ako bi se ljubavnik našao s nekim poznanikom umjesto da bude

¹²³ Ibid, str 176.

¹²⁴ Eliacheff, C. i Heinich, N. 2004. *Majke – kćeri Odnos utroje*. Zagreb: Prometej. Str. 69.

¹²⁵ Ibid, str. 237.

s njom. Unatoč njezinoj ljubomori, Emma je bila manje ljubomorna od Ane. Thérèse ne želi da Laurent bude ljubomoran na Camillea te se ne ističe da je Thérèse ljubomorna na neke žene.

Unatoč tomu što je najveće brige imale sa suprugom, Ana skončava zbog problema s Vronskim misleći da on nju ne voli te da će ju napustiti. Ana nije mogla biti sretna ni s jednim muškarcem zbog sebe same, jer je htjela ljubav koja nadilazi sve granice. Ana nije dala Vronskome nikamo ići, jer bi odmah pomišljala da ju vara. Bila je posesivna i opsjednuta Vronskim. Samo je mislila o njemu, on joj je bio jedina svrha u životu što možemo vidjeti u sljedećim ulomcima:

„...koliko je ona sama draga Vronskome, koliko mu može nadoknaditi sve ono što je on napustio. Vronski je cijenio tu želju koja je postajala jedinom svrhom njezina života – ne samo da mu se sviđa nego i da mu služi...“¹²⁶

„Taj pogled pokazuje da počinje hladnjati...Upravo isto onako kao prije jedino ga je ljubavju i privlačnošću mogla zadržati. A isto onako kao i prije, različitim poslovima po danu a morfijem po noći, mogla je prigušivati strašne misli o tome što će biti ako li je on prestane voljeti.“¹²⁷

Ana se znala sjetiti i brinuti o sinu, ali kako nije mogla dobiti sina od supruga, ostao joj je jedino Vronski u životu. Kao što je Emma imala prevelika i nerealna očekivanja od ljubavi zbog romana, Ana također čitajući romane te stvarajući vlastitu viziju ljubavi ima prevelika i nerealna očekivanja od ljubavi koju joj nitko ne može pružiti te na kraju obje počine samoubojstvo, jer im nitko ne može pružiti ono što su one trebale.

Emma, Ana i Thérèse su tijekom svoga života barem jednom pomislile kako bi se ubile. Emma se skoro bacila s prozora, pomišlja na smrt zbog toga što više nije mogla podnijeti patnju požude za uzbuđenjem, varanjem, ljubavi, dok je Ana htjela umrijeti zbog toga kako bi napakostila Vronskom kako bi on za njom patio. Thérèse je razmišljala da se baci u rijeku Seinu. Ana, misleći da ju jedina osoba koja joj je ostala u životu – Vronski - ne voli, zaključuje da joj nije ostala nijedna druga opcija nego da se ubije. Thérèse je za razliku od Emme i Ane pomislila i na ubojstvo svojih supruga. Sudjelovala je u ubojstvu Camillea te je pokušala ubiti Laurenta nožem dok su bili u braku. Emma je popila arsen, dok se Ana bacila pod vlak. Nakon što Thérèse uvidi da je Laurent i nju htio ubiti kao i ona njega, odluče oboje počiniti

¹²⁶ Tolstoj, L.N. 2004. *Ana Karenjina II*. Zagreb: Školska knjiga. str. 267-268.

¹²⁷ Ibid, str 296.

samoubojstvo te popiju otrov. Emmina smrt je opisana tragično, uz puno drame, patila je dok je umirala dok se Anina smrt odvila tako da čitatelj jedva shvati da se ona bacila pod vlak. Thérèsina smrt je opisana kratko, ne previše tragično. Nakon Emmine smrti za njom je patio suprug, dok ljubavnici nisu, a nakon Anine smrti za njom je patio ljubavnik, a suprug nije. Nakon Thérèsine smrti za njom nisu mogli patiti ni prvi ni drugi suprug, jer su obojica bila mrtva. Emma je toliko mrzila supruga, a obožavala ljubavnike, a uz nju je uvijek bio Charles, dok su je ljubavnici samo ostavili te joj nisu pomogli kada je imala problema s dugovima. Dok su Emma i Ana ubile same sebe ne mogavši dobiti sreću koju su htjele, Thérèse je prvo ubila drugoga te ne mogavši dobiti sreću na kraju i ona sama sebe ubije.

Bitna razlika je kako su autori prikazali svoje likove.¹²⁸ Unatoč tome što nas Flaubertov prikaz Emme nekako potiče da je osuđujemo, jer je varala onako dobrog supruga, vrijeđala ga i lagala, također, netko se može s njom i povezati, jer je ona imala snove, ona je u svojoj glavi zamislila čitav život koji je za nju bio onaj pravi te sve izvan tog života nije bilo vrijedno življenja. Prema tome ju donekle i razumijemo, jer ona nije osjećala ispunjenje u životu te joj ovaj život nije bio dovoljan. Dok nas Tolstojev prikaz Ane donekle ljuti, jer je varala supruga, htjela uzeti za sebe dijete, bila posesivna prema Vronskome, opet ju možemo i žaliti kada vidimo da nije nikada osjetila ljubav od supruga, kojemu je bilo stalo samo do ugleda, a ne do ljubavi i kada shvatimo da se udala za supruga koji ju je dvadeset godina stariji. Zolin prikaz Thérèse nas je u početku donekle navodio da je sažalijevamo dok je odrastala s Raquinovima u neprikladnom domu, ali kasnije ju kada je ubila supruga ne možemo žaliti, jer nije imala nikakvog prava uzeti njegov život.

9.2. Razlike u ophođenju prema Aninom i Stivinom preljubu u *Ani Karenjini*

U *Ani Karenjini* prisutne su razlike u ophođenju prema Aninom i prema Stivinom preljubu. Dok društvo osuđuje Anu zbog počinjenog preljuba i izopćuju je iz društva, Stivu

¹²⁸ Stern, J.P.M. 1957. "Effie Briest": "Madame Bovary": "Anna Karenina". *The Modern Language Review* Vol. 52, No 3 363-357. Str 368.

nitko ne osuđuje. On nastavlja dalje živjeti sa svojom suprugom koja mu oprašta preljub. Anu ogovaraju ljudi dok je u kazalištu, žene ne žele sjesti pored nje i nju sve to boli, dok Stivu nitko nije ogovarao i izopćavao iz društva. U ovom romanu prisutne su brojne suprotnosti. Prva se odnosi na Anu koja počinivši i sama preljub te sama ne mogavši živjeti sa svojim suprugom nagovara Doli da oprost Stivinu nevjeru i nastavi živjeti s njim. Druga se odnosi na Stivu koji nagovara Karenjina da pusti Anu i da joj da rastavu braku, a on sam nastavlja dalje živjeti sa suprugom koju je prevario. Moir i Jessel nam govore kako muškarci i žene različito shvaćaju ljubav i seksualne odnose. Dok žene ne mogu odvojiti ljubav od seksualnog odnosa, muškarci mogu. Oženjeni muškarac će lako voditi dvostruki život i pri tome biti sretan, dok žena neće. Žene žele seksualne odnose s osjećajima, a muškarci žele seksualne odnose zbog seksualnih odnosa. Stiva sam sebi priznaje kako mu supruga više nije lijepa te da ima potrebu biti sa ženama koje mu se sviđaju. Ovdje vidimo kako je Stiva počinio preljub zbog seksualnog nezadovoljstva. Ana je s Vronskim, jer ga voli te ne može podnijeti hladnog i suzdržanog supruga. Anina motivacija za preljubom je bila traženje prave ljubavi, a Stivina dosada i unatoč ovome društvo osuđuje Anu koja je samo htjela ljubav. Društvo ne osuđuje Stivu, jer je on muškarac te prema tome ima veće pravo varati svoju suprugu. Također, društvu je lakše prihvatiti da muškarac prevari suprugu zbog seksualnog nezadovoljstva, ali da nastavi živjeti i dalje sa suprugom, nego da je žena nezadovoljna brakom te da želi napustiti supruga i sina zbog vlastite sreće. Društvo ne može prihvatiti da Ana želi biti sretna izvan braka s drugim muškarcem. Mnogi i žele da ona samo nastavi dalje živjeti sa suprugom te se protive njezinom izvanbračnom životu s Vronskim. Može se primijetiti i Tolstojev stav prema njegovim likovima. On Stivu opisuje tako da nam se on čini simpatičnim čovjekom, dok Anu opisuje tako da nam se sve manje i manje dopada. Tolstoj kao da je i sam htio prikazati kako je potpuno nemoralno da žena odluči živjeti s ljubavnikom u novoj vezi, dok muškarac koji prevari ženu i nastaviti dalje živjeti s njom nije u potpunosti nemoralan. Ovakav način dvostrukog mjerila preljuba nije čudan, jer je prisutan od najranijih dana ljudskog preljuba. U brojnim patrijarhalnim društvima, pojam preljuba odnosio se samo na ženin preljub, a ne na muževljevi. Muškarci su nasljednici krvne loze te su tako oni trebali imati što više djece, pa preljubom ne bi napravili loš čin. Ženina najvažnija odgovornost je bila podati svome suprugom nasljednika te nije smjela počinuti preljub.¹²⁹ Znajući samu povijest odnosa prema preljubu ne čudi da je i

¹²⁹ Fisher, H. 2017. *Anatomija ljubavi. Prirodoslovna povijest parenja, brakova i preljuba*. Zagreb: Znanje. Str. 69-71.

Tolstoj pokazao upravo dvostruko mjerilo preljuba u kojem je Ana bila kritizirana i prognana iz društva, dok Stiva nije.

9.3. Sličnosti i razlike među supruzima: Charlesom Bovaryjem, Aleksejem Karenjinom i Camilleom Raquinom

Saznajemo o djetinjstvu svih triju supruga. Charles Bovary bio je smotan kao dijete te ne previše pametan, ali je nekako uspio postati liječnik. Charles je priprost čovjek koji ne zna ništa o kazalištu i vladanju višeg društva što vidimo u sljedećem ulomku: „Pobrka prednja sjedala s galerijom, parket s ložama, zatraži objašnjenje, ne shvati ih...”¹³⁰ Unatoč nekim negativnim stranama, on je dobar čovjek koji voli svoju suprugu Emmu. Sve bi učinio za nju. On je obiteljski čovjek kojemu su na prvom mjestu supruga i kći:

„Charles, dakle, bijaše sretan i bez ikakve brige na ovome svijetu...Ujutro u postelji, dok bi ležali jedno pokraj drugoga na jastuku, gledao je sunčevu svjetlost gdje joj prosijavu kroz svijetle majice na obrazima napola skrivenim pod dvostrukim obrubom noćne kapice...srca puna noćnog blaženstva, smirena duha i zadovoljene puti...”¹³¹

Za razliku od Charlesa, Aleksej je Karenjin iz višeg staleža te on poznaje sva pravila višeg društva. Njemu je ugled sve te on samo razmišlja o ugledu te to prenosi i na Anu, jer njezin ugled utječe i na njegov ugled. Charles jedino pomisli na ugled kada je neuspješno operirao Hippolyta te se prestraši da će time naškoditi svom ugledu uspješnog liječnika. Camille je iz obitelji Raquin te ima majku, gospođu Raquin. On je tijekom cijeloga života bolestan. Kao što je Charles bio smotan i nezalica tijekom života, tako je i Camille nezalica, samo što je Charles završio studij medicine, a Camille nije išao na studij.

Aleksej Karenjin opisan je kao hladan čovjek, poput stroja. Karenjinu se pomisao na to da Ana ima svoje misli, svoja zanimanja, svoj osobni život učinila tako čudnom i strašnom. On

¹³⁰ Flaubert, B. 2006. *Gospođa Bovary*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o. Str. 222.

¹³¹ Ibid, str. 38-39.

je htio da ona ovisi samo o njemu, da nema nikakva zanimanja izvan njihova braka što možemo vidjeti u sljedećem ulomku:

„Prvi put u životu on sebi živo predoči njen osobni život, njene misli, njene želje, pa mu se misao da ona može i mora da ima svoj posebni život učinila toliko strašna da se požurio odagnati je. To je bio onaj bezdan u koji mu je strašno bilo zaviriti.“¹³²

Camille je htio uživati u životu i nešto doživjeti, ali mu majka nije dala, jer se brinula za njegovo zdravlje. Njezinim brigama Camille postaje egoist. Charles sve što je radio, radio je kako bi udovoljio i usrećio Emmu. Kada bi ju nagovarao da ode jahati s Rodolpheom, da ode na sate sviranja klavira, da ostane u gradu, to je sve bilo kako bi ona nešto doživjela, kako bi bila sretna i Emma jest tada bila sretnija, ali s drugim muškarcem i ovdje kao da Flaubert ismijava Charlesovu naivnost i lakovjernost. Iako je bio lakovjeran i naivan, on je bio dobrodušan i pažljiv prema Emmi. Tako kada Charles saznaje da Emma ne ide na sate sviranja klavira, ne posumnja da ga vara, već vjeruje u njezinu laž. Charles tijekom romana mašta o njihovoj budućnosti te je žalosno kada saznamo kako se to na kraju nije dogodilo te kako je obitelj tragično završila: Emma se ubila, Charles umro te je Berthe završila kod tete. Charles je volio Emmu te se tako odlučio preseliti iz Tostesa u Yonville-l'Abbaye zbog njezina zdravlja. Dok je Charles razumio Emmu i njezine potrebe, Camille nije razumio Thérèse; zašto ne voli čitati, zašto ne voli druženja četvrtkom, nikada nije pokušao doznati njezine poglede na život. Tako Camillea kao i Karenjina ne zanimaju želje i radosti njihovih supruuga. Karenjinu nije bila bitna Anina sreća, već njegova te on ne mašta o zajedničkoj budućnosti.

U svim trima romanima prisutno je pripovjedačevo i suprugino opisivanje muževa te tako možemo uočiti razlike i sličnosti kakvi su supruzi zaista bili, a kako ih njihove supruge doživljavaju. U sljedećem ulomku možemo vidjeti kako ljudi Charlesa cijene, smatraju da je dobar liječnik, dobra osoba, dobar prema djeci, dok je Emmi smetalo što nema neki žar u životu, što ga ne zanima umjetnost, nije joj se sviđao njegov izgled te joj je smetalo kako jede:

„Bijaše on dobra zdravlja i dobro je izgledao, a i kao liječnik bijaše izišao na dobar glas. Seljacima bijaše drag jer se nije oholio. Djecu je milovao, u krčmu nikada nije zalazio, a i inače je ćudorednim životom ulijevao povjerenje...Zašto za muža nema bar nekoga od onih ljudi punih šutljivog žara što noću rade nad knjigama...Bila bi voljela da ime Bovary, koje sada bijaše i njezino, postane slavno, da ga vidi izložena kod svih knjižara...pri desertu je rezao čepove praznih boca, nakon jela je jezikom čistio zube, jedući juhu srkao je pri svakom gutljaju, a kako

¹³² Tolstoj, L.N. 2004. *Ana Karenjina II*. Zagreb: Školska knjiga. str 196.

se bijaše počeo debljati, oči, ionako već sitne, kao da mu se zbog nadutih obraza bijahu pomaknule prema sljepoočicama.“¹³³

Pripovjedač Charlesa opisuje kao dobrog čovjeka s ponekim manama, ali uglavnom kao dobrog čovjeka s pozitivnim osobinama, dok ga Emma potpuno vidi u negativnom svjetlu. Vidljiva je razlika u pripovjedačevom opisu i Emminom opisu Charlesa, dok se pripovjedačev i Anin opis Alekseja Karenjina manje razlikuju. Iako ponegdje pripovjedač ističe da i Karenjin ima neku prisniju i „toplju“ stranu u sebi (jednom se i rasplakao), on je većinom hladan kako ga Ana i opisuje. Zapravo, Karenjin želi biti što hladniji. Pripovjedačev i Thérèsin opis Camillea se ne razlikuju previše. Pripovjedač Camillea opisuje kao smotanog i glupavog muškarca, dok ga Thérèse opisuje kao odvratnog i smrdljivog što vidimo u sljedećem ulomku: „...Nju je hvatala muka i dosada pod rukom muža koji ju je vukao po pločniku... Thérèsi je bila muka ići pod ruku s takvim čovjekom.“¹³⁴

Ni Karenjin, ni Bovary nisu bili ljubomorni, ali zbog drugih razloga. Aleksej nije bio ljubomoran, jer je smatrao da time vrijeđa suprugu te da ona ne može njega prevariti, ali i zbog toga što ju nije volio. Njemu nije bilo bitno ako ona bude s nekim, samo da nitko ne sazna. Charles nije bio ljubomoran, jer je bio naivan i vjerovao je Emmi, ali ga je pogodilo kada je saznao za preljub, jer ju je volio. Camille kao i Charles uopće nije shvaćao da ga supruga vara te zbog toga ni nije bio ljubomoran. Karenjin je sebe doživljavao glavom obitelji koja je imala odgovornost paziti na svoju obitelj te tako on treba paziti i na ugled svoje supruge, da time što se zaljubila u drugoga muškarca ne uništi svoj i njegov ugled što možemo vidjeti u sljedećem ulomku:

„Moja pak dužnost jasno je određena. Kao glava obitelji, ja sam osoba koja je dužna da nju vodi i zato sam djelomično odgovorna osoba; moram upozoriti na opasnost koju vidim, spriječiti, dapače svoje pravo i upotrijebiti.“¹³⁵

¹³³ Ibid, str 66.

¹³⁴ Zola, E. 2017. *Thérèse Raquin*. Varaždin: Katarina Zrinski d.o.o. Str. 72.

¹³⁵ Ibid, str 197.

Karenjin je bio religiozan i nije htio dati Ani rastavu, jer kršćanska Crkva smatra da je rastava braka pogrešna, a brak sveti sakrament.¹³⁶ Karenjin se uvijek pitao kako ljudi ne poprave svoj brak, kako ne riješe nevjeru u braku, a on sam s Anom nije pokušavao riješiti probleme te razgovarati s njom, već mu je bilo svejedno vara li ga, samo je bilo bitno da drugi ljudi ne saznaju za njezin preljub što vidimo u sljedećem ulomku:

„Koliko li je puta u svom osmogodišnjem sretnom životu sa ženom, gledajući tuđe nevjerne žene i prevarene muževe, Aleksej Aleksandrovič sebi govorio: - Kako se može dopustiti da do toga dođe? Kako se ne razvrgne to gadno stanje? – Ali sad kad se nevolja sručila na njegovu glavu, ne samo što nije mislio na to kako da razvrgne to stanje nego uopće nije htio da za nj zna, nije htio da zna upravo stoga što je ono bilo isuviše užasno, isuviše neprirodno.“¹³⁷

Charles je topliji prema Berthi, svojoj kćeri, dok je Aleksej hladniji prema svom sinu Serjoži. Aleksej želi sina za sebe samo kako bi vratio Anu k sebi. Aleksej zna da će Ani biti teško bez sina te ako joj brani viđati sina, moguće je da će mu se Ana vratiti. On brani Ani viđati sina kako bi joj napakostio zbog toga što ga je ostavila. Njemu je sin sredstvo za rješavanje problema s Anom, dok Charles nikada nije koristio kćer za rješavanje sukoba s Emmom. On se prema kćeri i supruzi odnosi s puno ljubavi. Camille nije imao dijete.

Charles je tek nakon Emmine smrti saznao za njezine prevare, dok je Karenjin znao tijekom romana o Aninom preljubu. Za Camillea se nikada direktno ne očituje da je saznao za Thérèsin preljub, ali naznačuje se u romanu da je vjerojatno saznao za preljub kada ga je Laurent krenuo daviti u čamcu, a Thérèse mu nije pomogla dok ju je molio za pomoć. Možemo samo zamisliti kako je Camille bio šokiran i zbunjen vidjevši da ga supruga ne spašava. Nakon Emmine smrti Charles žali za Emmom, a Léon i Rodolphe ne žale, dok nakon Anine smrti Vronski žali za Anom, a ne Karenjin.

Kao što se osjeti utjecaj u prikazu Ane, Emme i Thérèse tako i kod Charlesa, Karenjina i Camillea osjetimo utjecaj kako ih pisci prikazuju.¹³⁸ Flaubertov prikaz Charlesa nas navodi da ga sažalijevamo, da smatramo da je dobar i da nije zaslužio takvu suprugu, dok nas Tolstojev prikaz Karenjina navodi da smo ljuti na njega, jer je bio hladan prema Emmi, jer mu je samo

¹³⁶ Chesterton, G. K. 2020. *Praznovjerje razvoda*. Split: Verbum d.o.o. Str. 17-21.

¹³⁷ Tolstoj, L. N. 2004. *Ana Karenjina I*. Zagreb: Školska knjiga. Str. 270.

¹³⁸ Stern, J.P.M. 1957. "Effie Brist": "Madame Bovary": "Anna Karenina". *The Modern Language Review* Vol. 52, No 3 363-357. Str 368

bitan ugled, jer joj brani viđati sina, ali opet i suosjećamo s njim kada vidimo da je htio oprostiti Ani prevaru, kada je zavolio njezinu kćer i prihvatio ju kao svoju. Zolin prikaz Camillea nam upućuje da je Camille bio smotan čovjek, nije znao što ženi treba, ali je bio i prosječan muškarac koji nije zaslužio smrt, osobito da ga ubiju supruga i najbolji prijatelj te nas takav prikaz navodi da ga žalimo.

9.4. Sličnosti i razlike među ljubavnicima: Léonom Dupuisom, Rodolpheom Boulangereom, Aleksejem Vronskim i Laurentom

Čini nam se kao da je „početni“ Vronski u *Ani Karenjini* Rodolphe u *Gospođi Bovary*, a „kasniji“ Vronski Léon jednim dijelom. Obrazložit ćemo ovu tvrdnju. U početku je Vronski htio samo zavesti Anu te mu je bilo bitno „upecati je“ kao što je i Rodolpheu bilo bitno „upecati“ Emmu. U sljedećem citatu možemo vidjeti kako Vronski sam priznaje da voli da ga se lovi: „Ja jedino to i želim da bih bio upecan – odgovori Vronski mirno i dobrodušno se smješajući. Ako se tužim, onda se tužim samo na to što nisam upecan onako kako valja, ako ćemo pravo govoriti.“¹³⁹ Na početku romana Vronski je prikazan kao ženskar i boem te u sljedećem citatu možemo vidjeti njegov stav prema ženidbi:

„Ja sam rođen kao bohem i umrijet ću kao bohem. U njegovu petrogradskom svijetu svi su se ljudi dijelili u dvije potpuno suprotne vrste; jedna, niža vrsta: trivijalni, glupi i, dakako, smiješni ljudi koji vjeruju u to da jedan muž treba da živi s jednom ženom, s kojom je vjenčan, da djevojka treba da bude nevina...da treba odgajati djecu...“¹⁴⁰

Također, Vronskog je zabavljala činjenica da može zavesti udanu ženu i navesti ju na preljub što nam sljedeći citat prikazuje:

„Vrlo je dobro znao da u očima tih osoba smiješna može biti uloga nesretna ljubavnika neke djevojke i uopće slobodne žene, ali uloga čovjeka koji se dovezao udane žene i koji bi, ma što se dogodilo, žrtvovao pošto-poto sav svoj život da je navede na preljub, da ta uloga ima nešto

¹³⁹ Tolstoj, L.N. 2004. *Ana Karenjina II*. Zagreb: Školska knjiga. str 177.

¹⁴⁰ Ibid, str 156-157

lijepo, veličanstveno i da nikada ne može biti smiješna, te on, smijući se gordim i vedrim smiješkom što mu je poigravao ispod brkova, spusti dogled i pogleda sestričnu.“¹⁴¹

Rodolpheovu želju da zavede udanu ženu, da „upeca“ Emmu vidimo u sljedećem ulomku:

„...Oh! Bit će moja! - uskliknu udarcem štapa mrveći pred sobom zemljani grumen...Zapita sam sebe: Gdje ćemo se sastajati? Kako ćemo to izvesti?...Još samo treba potražiti priliku. Pa, neka! Navraćat ću povremeno do njih, slat ću im divljač, perad, ustreba li, dat ću si puštati krv, prijateljit ćemo se, pozvat ću ih k sebi...Ma, dabome! – dodadne.“¹⁴²

Razlog zašto je Léon donekle sličan kasnijem Vronskom je u tome što je Léon volio Emmu kao što je Vronski volio Anu, ali nisu u potpunosti isti, jer je Léon napustio Emmu kada je shvatio da mu se ne isplati biti sa ženom koja ima dijete, dok Vronski nikada nije napustio Anu. Tako Léon sluša svoju majku koja ga savjetuje da napusti Emmu dok Vronski ne sluša. Vronski, Léon i Rodolphe žele biti s udanom ženom, ali ne žele dijete koje dolazi s tom ženom. Rodolphe je Emmi prigovarao što ne pazi na svoj ugled, dok Vronski Ani to nikada nije prigovarao.

Nasuprot Vronskom, Rodolpheu i Léonu, Laurentu je u romanu više dana važnost u opisu i pridodana mu je bitnija uloga u djelu. Laurent shvaća da Thérèse želi biti s njim. On se samo jednom pita je li u redu da bude s prijateljevom suprugom, ali unatoč tome on stupa u ljubavnu vezu s Thérèsom. Laurenta u početku uopće ne privlači Thérèse te ju smatra ružnom, a kasnije lijepom dok je s njom bio u vezi što vidimo u sljedećem ulomku: „Njemu je Thérèse bila ružna i nije mu se sviđala, ali ga ona ne bi ništa stajala...Laurent se začudi i njegova ljubavnica učini mu se lijepom. Nikada je prije nije vidio takvom...“¹⁴³

Vronski je u početku ženskar, no mijenja se nakon što upoznaje Anu i zaljubljuje se u nju. On prestaje biti ženskar, želi se s njome vjenčati i osnovati obitelj, imati djecu te joj je vjeran. On ima ozbiljne namjere s Anom i unatoč neslaganju njegove majke da bude s Anom on ne sluša majčine savjete, već ostaje s Anom. U brojnim prigodama želi ugoditi Ani i kada ona ima nalete bijesa, ljubomore i posesivnosti, on joj popušta te ne postavlja pitanje koliko neko ponašanje u vezi prelazi granice normalnog ponašanja. On i Ana padaju u toksičnost

¹⁴¹ Ibid str. 177-178

¹⁴² Flaubert, B. 2006. *Gospođa Bovary*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o. Str.136.

¹⁴³ Zola, E. 2017. *Thérèse Raquin*. Varaždin: Katarina Zrinski d.o.o. Str. 48-51.

ljubavne veze. Laurent je tijekom romana volio Thérèse. On je uspio povezati ljubav i korist te su mu se dva elementa preklapila - dobio je Thérèse i novac. Dok su Ana i Emma više zainteresirane za svoju vezu s ljubavnikom, Thérèse je manje zainteresirana, a više je Laurent te on više izgara u početku veze za njom.

Vronski je opisan kao šarmantan muškarac i boljeg izgleda od Karenjina. Rodolpheov izgled nije opisan, već njegova osorna ćud i pronicav um. Upravo je bitno kako je opisana Rodolphova pamet, jer on i jest zaveo Emmu svojim iskustvom u tome što treba reći u određenom trenutku. Laurent je opisan kroz Thérèsine oči te ga ona smatra lijepim i privlačnim. Sličnosti su vidljive dok se Vronski i Rodolphe trude oko ljubavnica kako bi ih uopće zaveli, a nakon što su ih „osvojili“ više se ne trude. Laurent se trudi osvojiti Thérèse iako se nije trebao previše truditi, jer ju je brzo osvojio. Trudi se imati je te zbog te svoje „ljubavi“ ubija Camillea te se ženi s Thérèsom. Laurent je za razliku od Vronskog, Rodolphea i Léona jako pokvarena, bezobrazna i poremećena osoba. On samo planira ubojstvo, nije ga briga za prijateljeve (Camilleove) osjećaje te u oči laže gospođu Raquin. Osim što Laurent ima seksualne odnose s Thérèsom, on se još „iza Camilleovih leđa“ izruguje Camilleu. Laurent kao i Rodolphe smatra kako je suprug ljubavnice smotan i jadan.

10. Pitanje pripadanja djece nakon brakolomstva u *Ani Karenjini*

Veliki problem koji se javlja brakolomstvom je kome će djeca pripasti. Ovaj problem vidljiv je i u *Ani Karenjini*. Ana se želi rastati od Karenjina te živjeti s Vronskim, ali je problem što želi dobiti sina, a suprug joj ga neće dati. Mnogi supružnici ostaju u braku zbog djece, jer se boje da neće viđati svoju djecu ili da će njihov suprug ili supruga loše utjecati na dijete.¹⁴⁴ Iako je Ana htjela rastavu u početku, cijelo vrijeme se razmišljala zbog sina kojeg nije htjela izgubiti. U početku Ana uopće nije razmišljala o sinu, već je samo razmišljala o Vronskom te je i otišla s Vronskim na mjesec dana, a da se uopće nije sjetila sina što za majku ne bi trebao biti slučaj. Tek ga se kasnije sjetila i tada je bio problem kako vidjeti sina. Ana nije razmišljala o tome hoće li moći biti stalno sa sinom ako se rastavi te je tek nakon gotovog čina uvidjela da neće moći. Ana sama sebi priznaje da unatoč tomu što voli sina, ipak joj je bitniji Vronski. Ona voli sina koji nije blizu nje, a ne voli kćer koja je blizu nje te ona kao da želi dramu u svome životu.¹⁴⁵ Sebično je od nje bilo tražiti da joj sin u potpunosti pripadne, jer nije razmišljala kako je on i Aleksejevo dijete, ne samo njezino te i otac ima pravo na dijete kao i majka. Njezinu sebičnost možemo vidjeti u sljedećem ulomku:

„Pošto se ono desilo, ja više ne mogu ostati u vašem domu. Odlazim i vodim sa sobom sina. Ne poznajem zakone te stoga ne znam s kojim roditeljem mora biti sin; ja ga međutim odvodim sa sobom jer bez njega ne mogu živjeti.“¹⁴⁶

Osim Ane i Aleksej je bio sebičan, jer nije dopuštao da sin bude i kod majke, jer je to i njezino dijete. Aleksej je ucjenjivao Anu Serjožom. Mislio je da ako Ani ne dopusti viđati Serjožu da će tako biti primorana ostati u braku s njim što je okrutno ponašanje. Ovakvu problematiku sebičnosti kome će dijete pripasti možemo vidjeti kod brojnih supružnika nakon rastave i upravo u sljedećem ulomku vidimo kako Aleksej zadaje bol Ani, jer želi uzeti od nje sina samo kako bi joj se osvetio zbog toga što ga je prevarila:

¹⁴⁴ Coleman, J. 2010. *Bolji brak. Razvod nije jedino rješenje*. Zagreb: Profil. Str. 144.

¹⁴⁵ Castillo, K. A. 2007. *Passion and Marriage in Anna Karenina: Agora* Vol. 16, Art. 3. 1-10. Str. 5.

¹⁴⁶ Tolstoj, L.N. 2004. *Ana Karenjina I*. Zagreb: Školska knjiga. Str. 383.

„A sin će mi se preseliti k sestri – reče Aleksej Aleksandrovič naprežući se da se prisjeti što je htio reći o sinu.

Vama je Serjoža potreban da mi zadate bol – progovori ona gledajući ga ispod oka. – Vi ga ne volite...Ostavite mi Serjožu?

Da, čak sam i ljubav prema sinu izgubio jer je s njim skopčano i moje gađenje prema vama. Ali ću ga ipak uzeti k sebi.“¹⁴⁷

Nadalje, Tolstoj prikazuje kako je Ana povezanija sa sinom, dok Aleksej Karenjin osjeća veću povezanost s Aninom kćeri iako ona njemu nije kći. Tolstoj je prikazao i tadašnji ruski zakon prema kojem suprug ima u potpunosti prava nad djecom, dobila supruga to dijete sa suprugom ili s ljubavnikom.¹⁴⁸ Tako je nakon Anine smrti kći pripala Karenjinu, a ne Vronskome što možemo vidjeti u sljedećem citatu:

„A šta je sada s njenim mužem? – upita Sergej Ivanovič.

Uzeo je njenu kćer. Aljoša je u prvo vrijeme na sve pristajao. Ali sada ga grozno muči što je tuđincu dao svoju kćer. Ali riječ on ne može povući.“¹⁴⁹

U ovome ulomku možemo vidjeti kako suprug brakom stječe pravo nad ženinim potomcima bili oni njegove krvi ili ne bili. Pateman ističe kako političko pravo nastaje iz spolnog supružničkog ugovora. Očeva moć nastaje nakon što muškarac ostvari svoje patrijarhalno pravo kao muškarac nad suprugom.¹⁵⁰ Ovakvu situaciju vidimo i u *Ani Karenjini* kada Karenjin ima potpunu moć nad Serjožom, a Ana nikakvu.

Problematična je i situacija koja se događa između Vronskog, Serjože i Ane. Vronski ne voli baš Serjožu i on njega ne zanima, jer on nije njegov sin, a Ana je dopustila da stavi Vronskog na prvo mjesto umjesto sina što nijedna majka ne bi smjela napraviti. Tako bi Vronski radije da Serjože nema što možemo vidjeti u sljedećem ulomku:

¹⁴⁷ Ibid, str 479.

¹⁴⁸ Overton, B. 1999. Children and Childlessness in the Novel of Female Adultery. *The Modern Language Review* Vol. 94, No. 2 314-327 str 320

¹⁴⁹ Tolstoj, L.N. 2004. *Ana Karenjina II*. Zagreb: Školska knjiga. Str 441.

¹⁵⁰ Pateman, C. 2000. *Spolni ugovor*. Zagreb: Ženska infoteka. Str. 19.

„Taj dječak bijaše najčešće smetnja njihovim odnosima. Kad je on bio tu, ni Vronski ni Ana ne samo da nisu izbjegavali da govore o onome što ne bi mogli ponoviti pred svima nego su izbjegavali čak i to da okolišavajući govore o nečemu što dječak ne bi shvatio...Nazočnost toga djeteta uvijek je postojano izazivala u Vronskome onaj tuđ osjećaj bezrazložne gadljivosti koju je osjećao u posljednje vrijeme.“¹⁵¹

Vronskome jednostavno nije bilo jasno zašto Ana toliko pati za sinom nemajući empatiju prema ženi koju voli i majčinskoj ljubavi što možemo vidjeti u sljedećem ulomku:

„Ja ne želim rastave, meni je sada svejedno. Samo ne znam što će on odlučiti o Serjoži.

On nikako nije mogao shvatiti kako je ona u ovom trenutku mogla misliti i sjetiti se sina, rastave.“¹⁵²

Upravo je Tolstoj prikazao brojne probleme koji se mogu javiti po pitanju djece i braka i sebičnosti obaju supružnika. Tolstoj nam ističe i probleme koji nastaju nakon preljuba i položaja djeteta koje je nastalo u zakonitom braku i položaja djeteta koje je nastalo u nezakonitoj ljubavnoj vezi kao i ljubavniku i njegovom odnosu s djetetom ljubavnice kao i njegovom djetetu koje je dobio s ljubavnicom.

¹⁵¹Tolstoj, L.N. 2004. *Ana Karenjina I*. Zagreb: Školska knjiga. str 249.

¹⁵² Ibid, str 567.

11. Analize temeljnih saznanja istraživanja psihologa i kriminologa prikazane u *Gospođi Bovary*, *Ani Karenjini* i *Thérèse Raquin*

U nastavku ćemo na trima djelima analizirati psihološka saznanja o braku i preljubu kao i o ubojstvima supružnika, koja smo pronašli u brojnim znanstvenim psihološkim i kriminalističkim člancima. Brojni su elementi etapa razvoda kao i uobičajeni muško-ženski odnosi u braku prisutni i u sva tri romana kojih se dotičemo te smo tako svaki element koji je u poglavlju prije prikazan analizirali u djelima u nastavku. Osnovne odrednice ubojstava supružnika koje su prisutne kod brojnih ubojica su samo uočene kod *Thérèse Raquin* te smo i njih analizirali.

11.1. Analiza ljubavnih i bračnih odnosa u *Gospođi Bovary*, *Ani Karenjini* i *Thérèse Raquin* s obzirom na temeljna saznanja o psihologiji braka i obitelji

Prikazat ćemo u nastavku etape razvoda, elemente ljubomore, odnose u obitelji i s djecom na trima djelima s obzirom na provedena istraživanja koja su nam ponudili M. Čudina-Obradović i J. Obradović. M. Čudina-Obradović i J. Obradović ističu udvaranje i hodanje kao prvi korak k ostvarivanju veze i braka. Kada se Emma i Charles upoznaju, uočljivo je udvaranje Charlesa. Za Anu i Karenjina nemamo opise njihova prvog susreta te tako ne znamo je li bilo udvaranja. Camille se ne udvara Thérèse, već se oni znaju od djetinjstva te znaju da će se jednog dana vjenčati. Pretpostavljamo da kod sva tri para nije bilo hodanja, jer u tom vremenu nije bilo uobičajeno hodati, već bi se parovi brzo oženili nakon upoznavanja i kada bi se svidjeli jedno drugome ili nakon ugovorena braka.

M. Obradović-Čudina i J. Obradović spominju romantični mit prilikom kojega osobe ulaze u brak imajući nerealnu sliku o braku, ljubavi i intimnosti. Na Emmu je utjecao romantični mit, jer je ona čitajući romane stvorila nerealnu sliku braka i ljubavi u kojoj je previše strasti i uzbuđenja te se razočara u braku nakon što ne dobije ono što je zamišljala da će dobiti.

Zanimljivo je kako se navodi strastvena ljubav u braku koja je tipičnija za supruge. Tako je Charles strastveniji u braku od Emme, ali Emmi ta strast nije bila dovoljna, nije onakva kakvu ona želi te je ona strastvena s ljubavnicima. Upravo suprotno ovim istraživanjima je prisutno kod Ane i Karenjina i kod Thérèse i Camillea. Karenjin uopće nema nimalo strasti te je hladan kao led što Anu uznemirava te se odlučuje na preljub. Camille također, uopće nije strastven prema Thérèsi te je ona u početku očekivala strast od supruga, ali kada ju nije dobila postaje hladna prema njemu. Stephen Fried ističe kako muškarci u vezama i braku previše ili premalo brinu. Charles je previše brinuo za Emmu, Karenjin premalo za Anu i Camille premalo za Thérèsu. Istraživanja pokazuju kako mnogi u brak ulaze premladi i nezreli te ne poznaju partnera što je i u *Ani Karenjini* vidljivo. U razgovoru između Stive i Ane saznajemo da se Ana udala premlada za puno starijeg Karenjina, a nije ga dobro ni poznavala ni voljela. Za razliku od Ane, Thérèse je poznavala Camillea od djetinjstva, ali se ipak javio jaz između njih zbog manjka strasti. U romanima je uočena još jedna komponenta koja je dobivena istraživanjem. Žene počine preljub, jer žele čvršću emocionalnu vezu, ili jer se osvećuju bračnom partneru, ili jer se ne mogu oduprijeti udvaranju nekoga izvan braka. Na preljub utječe i dostupnost ljubavniku te sličan pogled na život to jest slični stavovi u životu. Ana je tako htjela čvršću emocionalnu vezu, ali se htjela i osvetiti Karenjinu. Za Emmu je upitno koliko je htjela čvršću vezu, ali sigurno se nije mogla oduprijeti Léonovu i Rodolpheovu udvaranju kao što se ni Thérèse nije mogla oduprijeti Laurentovu udvaranju. Na Emmu je sigurno utjecala dostupnost, jer je često susretala Léona i Rodolpheu te ju je Charles nagovarao da ode na neka mjesta gdje su Léon i Rodolphe. Utjecali su i slični stavovi, jer se brzo povezala s Léonom koji je obožavao umjetnost, znao o kazalištu, kao i s Rodolpheom i njegovim pogledom na ljubav i sudbinu. Na Anu su također utjecala susretanja s Vronskim kojeg je često viđala, plesala s njim na balu te Vronski odlazi na mjesta na koja Ana dolazi te tako često viđanje utječe na mogućnost preljuba. Laurent je bio Camilleov prijatelj iz djetinjstva te ga je Thérèse često viđala što je isto utjecalo na njezin preljub.

Jedna od odrednica braka je i ljubomora koja je prisutna u djelima. Ana se žali i pati, jer joj suprug nije ljubomoran, a ona želi da je ljubomoran, jer bi joj ljubomora pokazala da je on želi, da ima osjećaje za nju. Ona pokazuje ljubomoru i s Vronskim, jer joj je potreban, jer se boji da će njezino mjesto zauzeti neka druga osoba, a upravo su ovi razlozi prisutni kada je ljubomora u pitanju. Emma je također pokazivala ljubomoru s ljubavnicima, jer je htjela da su stalno s njom.

Obradović-Čudina i Obradović navode pet etapa razvoda braka, a neka su od njih prisutna i u djelima. Ana, Emma i Thérèse se emocionalno hlade od svojih suprug a te nisu zainteresirane za njih ni emocionalno ni seksualno te je kod sve tri prisutna prva etapa razvoda – emocionalni raskid. Zatim druga etapa koja je intrapsihička prisutna je kod Emme, Ane i Thérèse kada uočavaju mane suprug a, kako jedu, kako izgledaju te kako se ponašaju. Za sve tri ćemo navesti primjere iz romana. Emma najviše primjećuje proste Charlesove pokrete i njegov izgled:

„Postupci mu s godinama postajahu prostiji: pri desertu je rezao čepove praznih boca, nakon jela je jezikom čistio zube, jedući juhu srkao je pri svakom gutljaju, a kako se bijaše počeo debljati, oči, ionako već sitne, kao da mu se zbog nadutih obraza bijahu pomaknule prema sljepoočnicama...Kapu bijaše nabio do obrva, debele mu usne podrhtavahu, što je njegovu licu davalo glup izraz; pače i pogled na njegova leđa, njegova mirna leđa razdraživaše je te joj se činilo da sva plitkost njegove osobe probija već i kroz kaput.“¹⁵³

Tako drugu etapu razvoda vidimo kod Thérèse: „...Bio je isto tako slab, isto tako plašljiv, a i miris mu je uvijek bio onaj miris koji me toliko odbijao dok je još bio bolesno dijete...“¹⁵⁴ Drugu etapu razvoda vidimo kod Ane: „...prvo lice što je privuklo njenu pažnju bijaše muževo lice. -Ah, Bože moj, odakle mu najednom onakve uši? – pomisli gledajući njegovu hladnu i dostojanstvenu pojavu, a osobito ušne školjke što su podupirale obod okrugla šesira...“¹⁵⁵ Dijadna etapa nije prisutna u *Thérèse Raquin*, jer Camille ne uočava da je kritiziran, a u *Ani Karenjini* i *Gospođi Bovary* jest, jer Vronski i Charles uočavaju da su kritizirani, samo što Charlesa boli što je kritiziran, a Karenjina ne boli. U *Ani Karenjini* je prisutna društvena etapa kada Ana govori Doli i Stivi kako je nezadovoljna u braku te kako želi razvod. U *Gospođi Bovary* nije prisutna, jer se Emma ne žali nikome na svoj brak ni na suprug a. Thérèse se samo žali ljubavniku, ali ne nekome drugome. Bračni sprovod kao element razvoda u prenesenom značenju nije prisutan ni u jednom romanu. Emma nije pomišljala na razvod, a Ani Karenjin nije dao razvod iako ga je ona htjela. Thérèse nije pomišljala na razvod braka, već se suprug a riješila tako što ga je ubila te je u *Thérèse Raquin* prisutan bračni sprovod u doslovnom značenju.

Kao što su istraživanja pokazala, djeci je najteže ako postoje razmirice između roditelja, a nije sam čin razvoda poguban za djecu. Na Serjožu je prvo utjecalo kada je Ana otišla s

¹⁵³ Flaubert, B. 2006. *Gospođa Bovary*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o. Str. 66-107.

¹⁵⁴ Zola, E. 2017. *Thérèse Raquin*. Varaždin: Katarina Zrinski d.o.o. Str. 54.

¹⁵⁵ Tolstoj, L. N. 2004. *Ana Karenjina I*. Zagreb: Školska knjiga. Str. 144.

Vronskim bez njega, a zatim kada je Karenjin odlučio da Ana ne smije viđati sina te je Serjoži nedostajala majka. Karenjin je išao tako daleko da je Serjoži rekao da mu je majka umrla. Roditelji ne bi smjeli razmirice između sebe rješavati na djeci. Emma i Charles se nisu razdvojili, cijelo vrijeme su živjeli zajedno te na Berthe nije mogao utjecati razvod roditelja.

11.2. Analiza ubojstva supružnika u *Thérèse Raquin* s obzirom na temeljna saznanja o ubojstvima supružnika

Prema različitim saznanjima o ubojstvima supružnika, supruge i supruzi su u jednakom broju žrtve. Camille je bio žrtva Thérésina ubojstva. Prema navedenim saznanjima žene ubijaju svoje supruge zbog nasilja koje trpe, ali Thérèse nije trpjela nasilje. Camille nije bio najbolji suprug, ali ju nikada nije zlostavljao. Moguće je da je na Thérèse utjecalo okruženje u kojem je odrasla; mala zagušljiva soba s bolesnim rođakom, tetkino ponašanje prema Thérèsi kao da je bolesna te prisiljavanje na uzimanje lijekova koji joj nisu bili potrebni. U romanu je prisutan i ljubavni trokut te ljubavnik Laurent ubija svoga suparnika. Ljubavnik ubija svoga suparnika kako bi dobio Thérèse, ali i Camilleovu imovinu i bogatstvo. Kao što su brojna istraživanja pokazala, ubojstva se među ostalima počine i fizičkom snagom te je tako i Laurent prvo gušio Camillea rukama, a zatim ga bacio u vodu da se utopi. Thérèse je nakon ubojstva svoga supruga počinila samoubojstvo što je često prisutno kod ubojica supružnika.

12. Flaubertov, Tolstojev i Zolin stav u djelima

S obzirom na pročitana djela, možemo reći da Flaubert nije osuđivao Emmu, odnosno nije osuđivao preljub. Flaubert se izruguje društvu koje voli sve znati i koje se zanima za tuđi život što nam pokazuje prvo poglavlje trećeg dijela romana *Gospođe Bovary* koje smo već spomenuli u radu. Flaubert dopušta da žena radi što god želi, jer ju okolina sputava te osuđuje svaku osobu koja smatra da ima pravo komentirati postupke te žene. Upitno je je li Flaubert zbilja rekao *Emma Bovary, to sam ja*, ali ako pretpostavimo da je rekao, vjerojatno se on sam osjećao osuđenim u društvu koje ga ne shvaća te osjeća da je njegova okolina preuska za njegova ostvarenja što je i vidljivo s obzirom da su htjeli zabraniti roman zbog povrede javnog morala. Zanimljiva je činjenica da se tijekom romana ističe kako su romani „krivi“ što je Emma prevarila supruga. Čak i Charlesova „moralna“ majka primjećuje da je književnost kvari što nam sljedeći ulomak lijepo predočava:

„...Ah, nečim se bavi! A čime to? Čitanjem romana, loših knjiga, djela koja govore protiv vjere i u kojima se riječima preuzetim od Voltairea izruguje svećenicima...Bi, dakle, odlučeno da se Emma spriječi u čitanju romana...“¹⁵⁶

Moguće je da ovim kritiziranjem čitanja književnosti Flaubert prikazuje stav određenih ljudi koji smatraju da je književnost loša te da može navesti osobu na preljub.

Mišljenja su podijeljena u tumačenju Tolstojeva stava o preljubu i stava kojeg je prikazao u *Ani Karenjini*. Neki smatraju da je Tolstoj započeo pisati roman kako bi kritizirao ženu koja vara muža, ali tijekom pisanja je ipak odlučio ne osuditi je, već stati na njezinu stranu. Ova promjena se može uočiti i u djelu, jer se pri kraju romana osjeti negativniji stav prema Karenjinu te Doli staje na Aninu stranu i brani je. Tolstoj je prikazao muškarca, Alekseja Karenjina, kojemu je samo ugled bitan te koji nikada nije pružio svojoj supruzi ljubav ni nježnost. Upravo ovime možemo opravdati tvrdnju da Tolstoj pri kraju romana ne osuđuje Anu. Drugo mišljenje je da Tolstoj od početka do kraja kritizira i osuđuje Anu. Razlog tomu je što prikazuje kako ona nema prava napustiti supruga i dijete, kako jedina obitelj koja se raspala je njezina u kojoj je ona počinila preljub. Tako se obitelj Oblonskijeva ne raspada iako Stiva vara

¹⁵⁶ Flaubert, B. 2006. *Gospođa Bovary*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o. Str. 132.

svoju suprugu, dok se Karenjinina obitelj u kojoj Ana vara supruga raspada.¹⁵⁷ Levinov brak je prikazan kao čvrst i održiv, jer partneri ne varaju jedno drugo. Doli nema pravo napustiti supruga koji ju vara te je ironično kako čak i Ana koja nije htjela živjeti sa svojim suprugom nagovara Doli da oprostí suprugu. Ovo nam pokazuje kako Tolstoj ističe razliku u preljubima između muškaraca i žena gdje se muškarcima preljub mora oprostí, a ženama ne smije. Iako Tolstoj mijenja svoje mišljenje koga će „okriviti“ za nesretan brak, nekako uz Karenjina, krivimo i Anu koja želi sina samo za sebe te zapravo uviđamo da se radi o dvoje odraslih ljudi koji ne znaju komunicirati.

Tolstojeva kritika ženskog preljubništva se može očitovati i u tome što nakon što Ana i Vronski uspostave vezu, ona nije sretna te ju uvijek nešto muči. Njihova veza je započela na laži i varanju. Sam simbol bacanja muškarca pod vlak prilikom koje se upoznaju Ana i Vronski upućuje na nesretnu njihovu vezu koja i završava nesretno - Aninim bacanjem pod vlak. Moguće da je time Tolstoj htio prikazati kako nijedna nezakonita i nemoralna veza ne može opstati te ne može završiti sretno. Anino samoubojstvo još jednom potvrđuje da nema sreće u preljubništvu. Sam prikaz Levinove i Kitine ljubavi pokazuje kako je prava sreća prisutna u braku ispunjenom vjernošću.

Poznajući Zoline stavove o genetici i nasljeđivanju, možemo zaključiti da je Zola smatrao da genetika i nasljeđivanje utječu na osobu kakva će biti. Iz romana možemo osjetiti stav neodobravanja kojeg je imao prema Thérèsi. Tijekom romana je istaknuo kako je Thérèse zla, kao i Laurent te je vjerojatno ovim romanom htio prikazati najveće zlo u čovjeku. Iako je tijekom romana istaknuo kako se Thérèse kaje te kako nije bila zla kao što je bio Laurent, Zola kao da pokazuje kako u njoj pobjeđuje zlo. Prema tome, najvjerojatnije je da je imao negativan stav prema preljubu, a osobito prema ubojstvu.

¹⁵⁷ Overton, B. 1996. *The Novel of Female Adultery Love and Gender in Continental European Fiction, 1830-1900*. London: MACMILLAN PRESS LTD. Str. 138.

13. Aspekti feminizma, problematika ženskog prava, patrijarhata, braka i rastave u djelima

Patrijarhat je prisutan tijekom povijesti društva kao društveno uređenje u kojem žene imaju manje prava od muškaraca. Patrijarhat nastaje kada je društveno uređenje prešlo iz matriističkog u patrijarhalni poredak. Prijelaz je bio moguć kada je društvo počelo proizvoditi više nego što je moglo potrošiti te su ljudi htjeli skupljati bogatstvo. Tada su muškarci htjeli da njihovo bogatstvo naslijede sinovi te je trebalo žene kontrolirati i spriječiti da rode sina drugom muškarcu koji bi naslijedio nasljedstvo njezinog muža. Zbog straha od nasljeđivanja muževa bogatstva nastaje patrijarhat.¹⁵⁸ Patrijarhat je prisutan i u *Ani Karenjini*, *Gospođi Bovary* i *Thérèse Raquin*. Prema Feldmanu postoje četiri grupe žena prema reakciji na patrijarhalne odnose, a to su:

1. javne, aktivne buntovnice,
2. prikrivene, pasivne buntovnice,
3. usamljene, prividno slobodne žene i
4. prilagođene, pokorne žene.¹⁵⁹

Feldman ne daje točnu definiciju ni opise ovih vrsta buntovnica, ali možemo zaključiti prema samim nazivima o kakvim buntovnicama se radi. Emma Bovary pripada prikrivenoj pasivnoj buntovnici, jer je pokušala živjeti svojim životom, prevarila je Charlesa, prema tome je buntovnica, ali prikrivena, jer nije otišla od njega. Ana Karenjina je pasivna buntovnica, jer unatoč tome što je prevarila supruga, otišla od njega, dobila dijete s drugim muškarcem, tražila rastavu, ipak nije mogla pobjeći od supruga i tog patrijarhalnog bogatog društva. Još uvijek je imala potrebu biti dio bogatog društva. Thérèse Raquin u braku s Camilleom također pripada prikrivenoj pasivnoj buntovnici, jer iako je ubila supruga, nije mogla javno reći da vara supruga dok je on bio živ te opet nije otišla od njega, već je morala ubiti supruga kako bi mogla biti u braku s drugim muškarcem. U braku s Laurentom postaje prilagođena pokorna žena, jer trpi njegova zlostavljanja i ne napušta ga.

U *Ani Karenjini* možemo vidjeti problematiku ženskog prava koja je povezana sa činjenicom da su supruzi u 19. stoljeću imali potpuno pravo nad svojim suprugama te su im supruge bile poput imovine. U djelu su prisutni patrijarhalni odnosi kada visoko društvo u Rusiji

¹⁵⁸ Feldman, S. 2012. *Sudbina Evinih kćeri Ženska povijest patrijarhata*. Zagreb: Artresor naklada. Str. 193.

¹⁵⁹ Ibid, str 211.

u 19. stoljeću raspravlja o tome treba li ženama odobriti obrazovanje i kakva prava imaju žene u braku. Već raspravama o tome trebaju li se žene obrazovati vidimo istaknut patrijarhat, jer su muškarci htjeli kontrolirati žene tako da im ne daju obrazovanje. U romanu se javljaju različita mišljenja koja se odnose na obrazovanje žena. Neki likovi u romanu smatraju da žene u potpunosti trebaju imati sva prava i slobodu, dok neki smatraju da ne trebaju. Tako lik Svijažski smatra da žene trebaju imati sva prava što možemo u nastavku vidjeti: „Što se tiče ženskog pitanja bio je na strani krajnjih pobornika pune ženske slobode, a osobito njihova prava na rad...“¹⁶⁰ Dok Svijažski podržava ženska prava, Pescov smatra da je žensko obrazovanje štetno. Neki su muškarci smatrali da je štetno dati ženi obrazovanje, jer će tada doći do problema te se Karenjin pita jesu li žene sposobne za porotničke, vijećničke i druge dužnosti. Vronski je protiv ženskog obrazovanja i to Anu ljuti. Ana i Vronski nisu previše govorili o političkim pitanjima, ali u sljedećem citatu možemo vidjeti kako se nisu slagali oko ženskog obrazovanja: „On se općenito o ženskome obrazovanju izražavao omalovažavajući ga i rekao da Hani, Engleskinji koja je bila Anina štićenica, ni u kom slučaju nije bilo potrebno da zna fiziku. To razdraži Anu.“¹⁶¹ Ana je smatrala da žene imaju pravo na obrazovanje te da imaju pravo raditi ono što žele; bilo to da rade, da se obrazuju ili da budu majke. Upravo Ana smatra da ne želi imati više djece nakon što je dobila Ani te se Doli zgraža kako ona ne želi imati više djece s Vronskim. Tada je sasvim bilo normalno da žena ima puno djece te da joj je jedina dužnost u životu rađati. Žene u patrijarhalnom društvu ne mogu biti punopravne osobe ako ne rode djecu.¹⁶² Žena mora imati djecu da bi bila punopravna osoba u društvu te kada bi bilo koja žena rekla da ne želi imati djecu izazvala bi burne reakcije kod ljudi kao što je i Ana izazvala reakciju zgražanja kod Doli kada je odlučila da neće imati više djece nakon što je rodila Ani.¹⁶³ Ana se po mnogim pitanjima razilazila od drugih ljudi; po pitanju napuštanja supruga, po pitanju ženskog obrazovanja i po pitanju rađanja djece.

Žene tako u Rusiji u 19. stoljeću još nisu imale potpuna prava te je pitanje ženskog prava tada bilo problematično. Žene nisu bile potpuno jednake u braku o čemu Karenjin i Pescov raspravlja: „Nejednakost bračnih drugova, po njegovu mišljenju, sastojala se u tome što

¹⁶⁰ Ibid, str 429.

¹⁶¹ Tolstoj, L.N. 2004. *Ana Karenjina II*. Zagreb: Školska knjiga. Str 391.

¹⁶² Wilson Schaefer, A. 2006. *Biti žena – patrijarhalni obrasci u ženskoj svakodnevnici*. Zagreb: Planetopija. Str. 86.

¹⁶³ Ibid, str. 86.

muževu nevjernost i ženinu nevjernost nejednako kažnjavaju i zakon i društveno mnijenje.“¹⁶⁴ Situacija biranja partnera i vjenčanja u Rusiji u 19. stoljeću je bila zanimljiva. Tako u *Ani Karenjini* saznajemo da se nisu u potpunosti odobrivali ugovoreni brakovi, ali niti slobodno biranje bračnih partnera, osobito zamisao da djevojke slobodno biraju muževe, jer je pitanje ženskog morala i časti bilo jako bitno. Roditelji su strahovali da djevojke neće odabrati nečasne mladiće koji će ih iskoristiti i odbaciti.¹⁶⁵ Uz problematičnost nejednakosti bračnih partnera, problematično je bilo i pitanje rastave. U djelu saznajemo da se nije moglo lako doći do rastave. Rastava je tako bila moguća u određenim slučajevima: „...tjelesne mane bračnih drugova, zatim petogodišnji odvojeni život bez javljanja, zatim preljub...Podvrste su sljedeće: tjelesne mane u muža i žene, zatim preljub koji počini muž ili žena.“¹⁶⁶ Karenjin se nije htio rastati zbog religije, jer je rastavu smatrao grešnom, a upravo nam prethodni citat prikazuje da se rastava u Rusiji i jest zakonom smatrala grešnom kada se mogla obaviti samo u nekoliko slučajeva. Karenjini bi mogli obaviti rastavu zbog Aninog preljuba. Zapravo, Ana je jedini spas od supruga mogla pronaći u preljubu, jer joj inače ne bi dali rastavu iako je Karenjin ucjenjivao Anu sinom pa joj tako ni nije dao rastavu.

U *Gospođi Bovary* nigdje nije izričito istaknut položaj žena u društvu, ali tijekom romana uviđamo patrijarhalne odnose. Emma spominje kako je muškarcima puno lakše u životu te kako se muškarci mogu zabavljati, a žene ne mogu. Dok Rodolphe govori o dušama koje su nemirne i trebaju im strasti te se prepuštaju ludostima, Emma odgovara o samom položaju žena kojima nije dopušteno da rade ono što one same žele: „Mi, jadne žene, nemamo čak ni te zabave!“¹⁶⁷ Povezano s Emminim mišljenjem o ženinom položaju, Emma saznajući da je trudna ne želi djevojčicu, jer smatra kako će patiti u životu kao što i ona pati te njezina razmišljanja o dobivanju djevojčice možemo vidjeti u sljedećem ulomku:

„Željela je sina: bit će snažan i tamnokos, nazvat će ga Georges, a ta pomisao da će imati muško dijete bijaše joj već unaprijed svojevrsna naknada za svu dotadašnju nemoć. Muškarac je barem slobodan; otvorene su mu sve strasti i sve zemlje, može prevladati zapreke, dospjeti i do najdaljih slasti. No, ženu nešto neprekidno sputava. U isti mah pokretna i povodljiva, ima protiv sebe slabost vlastite puti i zakonsku ovisnost. Volja joj, poput vrpcom pridržavane koprene na šeširu, uzdrhti na svakom vjetru; uvijek je vuče kakva želja, uvijek kakav obzir zadržava. Emma

¹⁶⁴ Tolstoj, L.N. 2004. *Ana Karenjina I*. Zagreb: Školska knjiga. Str 512.

¹⁶⁵ Ibid, str 71-72.

¹⁶⁶ Ibid str 483.

¹⁶⁷ Flaubert, B. 2006. *Gospođa Bovary*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o. Str. 147.

se porodi jedne nedjelje oko šest sati, o izlasku sunca. Djevojčica! – reče Charles. Emma okrenu glavu i onesvijesti se.“¹⁶⁸

Kao što možemo vidjeti u prethodnom ulomku, Emma je smatrala da žene imaju želje, snove kao i muškarci, ali ženu sprječava društvo i zakon da ostvari ono što joj srce želi, dok muškarca ništa ne sprječava. U *Gospođi Bovary* možemo uočiti tadašnji pristup roditelja kćerima gdje su se roditelji nadali da će se kćeri što prije udati kako bi im lakše bilo živjeti kako ih ne bi morali više uzdržavati što možemo vidjeti u sljedećem ulomku: „Čiči Rouaultu ne bi bilo nimalo krivo otarasiti se kćeri od koje mu u kući nije bilo nikakve koristi.“¹⁶⁹ Nadalje, položaj jedne obične djevojke u tadašnjem društvu se može vidjeti kada Emma žali za svojim djetinjstvom i smatra da se udala premlada te da je bila sretnija sa svojom obitelji, a da je brak sputava što možemo vidjeti u sljedećem citatu: „...Koliko li je sreće bilo u tim danima! Koliko slobode! Koliko nade! Koliko maštanja! Sada joj od toga više ništa ne preostaje! Sve je potratila u...djevojaštvu, braku i ljubavi...“¹⁷⁰ Emma je htjela biti sa svojom obitelji, slobodna, a ne zauzdana brakom. Iako ju je otac pitao želi li se udati za Charlesa, ona je znala da nema druge mogućnosti. U svim navedenim primjerima prisutno je patrijarhalno uređenje društva koje je sprječavalo ženu u životu.

U *Thérèse Raquin* problematika braka, koja je povezana uz patrijarhat, prisutna je u činjenici da je postojao ugovoreni brak. Unatoč činjenici što je gospođa Raquin pitala Thérèsu želi li se udati za Camillea, činjenica je da Thérèse nije imala previše izbora, jer je bila sama, nije imala ni majku ni oca, žena koja u takvom društvu nije imala previše izbora te je jedinu sigurnost vidjela u braku. Očituje se i sam položaj supruge u široj obitelji u kojoj glavnu riječ ima svekrva. Gospođu Raquin se sve pitalo te se Thérèse morala pokoriti svim njezinim odlukama; hoće li se preseliti na drugo područje, koliko će raditi i hoće li urediti svoje radno mjesto. U Thérèsinom drugom braku možemo vidjeti položaj žene u nasilnom braku u kojem suprug zlostavlja suprugu. Laurent fizički zlostavlja Thérèsu koja mu se pokorava te Zola progovara i o nasilju u obitelji. Možemo vidjeti položaj žene s mužem koji ju zlostavlja i za čije zlostavljanje nitko ne zna.

¹⁶⁸ Ibid, str. 94.

¹⁶⁹ Ibid, str. 30.

¹⁷⁰ Ibid, str. 176.

Prema Sandri Butler i Claire Wintram bitna je mogućnost ženama dopustiti da istraže svoju samosvijest. Svaka žena želi biti individualac koji može ostvariti svoju privatnost. Ženu se treba gledati kao samostalnu osobu, a ne isključivo kao javnu osobu u obiteljskom i društvenom okruženju. Autorice ističu kako žene trebaju propitati svoju samosvijest, koje je njihovo ja kao samostalnih osoba te se potiče žene da shvate svoje osjećaje. Žene trebaju prepoznati svoje osjećaje i s njima se suočiti kako bi mogle živjeti.¹⁷¹ Prema Ani Karenjini i Thérèse Raquin društvo se odnosilo kao prema javnim osobama, a ne kao prema pojedincima. Anu je gušilo društveno okruženje i činjenica da je njime određena te je pokušala pobjeći od takvog okruženja, ali nije uspjela, jer ju je društvo osuđivalo do samog kraja. Thérèse je bila određena obiteljskim okruženjem koje ju je pritiskalo i nije dalo da se ona razvija kao samostalna osoba. Butler i Wintram ističu kod žena ljutnju kao pokretačku snagu. Žene tako osjećaju ljutnju zbog manjka sreće kao što su Emma i Ana osjećale; zbog zanemarivanja kao što su Ana i Thérèse bile zanemarivane. Žene zbog problema u braku i nezadovoljstva vlastitim životom u kojem ne ostvaruju moguće potencijale svoju ljutnju iskaljuju na djeci. Tako i Ana i Emma iskaljuju svoju ljutnju na djeci; Emma zanemarivanjem Berthe i guranjem, a Ana zanemarivanjem Ani. Tako autorice ističu kako žene nisu naučile način kako se nositi s ljutnjom: „Iskaljivanje na djeci” postalo je uobičajeni odgovor na okolnosti života koje izazivaju ljutnju. „Iskaljivanje na sebi” kroz samoozljeđivanje i samokritičnost drugi su oblici pogrešno usmjerenog bijesa.¹⁷² Emma, Ana i Thérèse smatrale su da se ne mogu povjeriti svojim supruzima te su tako svoj bijes rješavale preljubom, samoubojstvom i ubojstvom.

Feministkinje kritiziraju bračni ugovor, jer smatraju da on nije pravi ugovor. U bračnom ugovoru suprug ima veća prava nego žena što možemo vidjeti u sljedećem ulomku: „Brak se naziva ugovorom, no feministice tvrde da je institucija u kojoj jedna strana, muž, ostvaruje pravo robovlasnika nad svojom ženom...koji zadržava te vlasti, daleko je od ugovornog odnosa.”¹⁷³ Feministkinje žele ravnopravnim bračnim ugovorom postići jednakost žena i muškaraca u braku. Pateman ističe kako su kroz stoljeća vlasti i muškarci smatrali da žena udajom izabire svoj put majke, kućanice i supruge te tako odbacuje sve poslove koji su izvan kućanstva. O ženama se tako mislilo da imaju samo jednu funkciju, a to je funkcija rađanja i podizanja djece. U 19. stoljeću bila je općeprihvaćena ideja podjele „muškog“ i „ženskog“ rada prema kojoj su žene bile kućanice, a muškarci su zarađivali za opstanak obitelji. Ljudi su

¹⁷¹ Butler, S. i Wintram, C. 1991. *Feministički grupni rad*. Zagreb: Centar za žene žrtve rata. Str. 138-139.

¹⁷² Ibid, str 145.

¹⁷³ Pateman, C. 2000. *Spolni ugovor*. Zagreb: Ženska infoteka. Str. 153.

smatrali općeprihvaćenim da će žene odabrati biti kućanice. Ovakvu podjelu rada su samo propitkivale i dovodile u pitanje rijetke feministkinje.¹⁷⁴ Ovakav način mišljenja potiče očeve na samo financijsku brigu o obitelji, ali ne i na emocionalnu kao što možemo vidjeti kod Alekseja Karenjina koji je smatrao da je odgovoran za svoju obitelj, njezin ugled, ali ne i za emocionalnu potporu svojem sinu i svojoj supruzi. Treba potaknuti i očeve i muževe na emocionalnu potporu i na sudjelovanje u reprodukcijским aktivnostima, a majke i žene potaknuti i na aktivnosti izvan kuće.¹⁷⁵ Moguće je da su: Emma, Ana i Thérèse odmah bile opredijeljene da budu majke, supruge i kućanice te nisu imale prava raditi i zarađivati te ih je ovakav način odnošenja društva prema njima naveo na preljub i kršenje pravila.

¹⁷⁴ Pateman, C. 1998. *Ženski nered: Demokracija, feminizam i politička teorija*. Zagreb: Ženska infoteka. Str. 198.-206.

¹⁷⁵ Ibid, str. 198.-206.

14. Zaključak

Problematike preljuba i brakolomstva su prisutne u književnim djelima kao i u stvarnome životu te su stvarnost tih problematika pokušali realistički opisati pisci: Flaubert, Tolstoj i Zola. Žene zbog različitih razloga varaju svoje supruge te su Emma Bovary, Ana Karenjina i Thérèse Raquin imale različite, ali i slične razloge za varanjem. Kao što smo i pokazali, žene u 19. stoljeću nisu imale prava zapošljavanja, odabira žele li biti majke i kućanice, već su to bile ženine dužnosti. U takvom životu u kojem Emma, Ana i Thérèse nisu imale prava upoznavanja brojnih muškaraca i slobodnog odabiranja supruga, razumljivo je da su pribjegle preljubu. Emmu je razdirala njezina mašta te nije mogla nikako pobjeći od svoje glave, svojih snova, svoga svijeta koji si je zamislila, a koji nije dobivala. Anu je razdirala potreba za ljubavlju, potreba za osobom koja će ju voljeti, koja će biti topla i draga osoba koja istinski pokazuje ljubav. Thérèse je razdirao manjak strasti i uzbuđenja koje je trebala. One bježe od svojih problema, ali i pronalaze sebe u preljubu. Preljub se čini tako moćan za njihova „gladna“ srca. Očito zbilja nešto ima u romanima preljubništva žena kada se ova djela čitaju i danas te kada su uznemirila tadašnju publiku (barem Flaubertovo djelo).

Zanimljivo je uočiti kako su u romanima prisutne psihološke odrednice bračnih odnosa, preljuba i razvoda braka. U *Gospođi Bovary* i *Thérèse Raquin* uočavamo odrednice udvaranja kojim započinje svaka veza i brak što smo i analizirali u radu. Ljubomora koja je jedna od čestih odrednica u braku i preljubu je prisutna kod svih triju žena kao i određene etape razvoda u kojima se supruge emotivno hlade od supruga, uočavaju njihove mane i govore svojim bližnjima kako ne mogu više živjeti sa svojim suprugom koje smo također analizirali tijekom rada. Ovo nam pokazuje kako su se realistički pisci doticali bitnih problema u životu koji su stvarno prisutni kod ljudi što smo i vidjeli psihološkim saznanjima. Iako su autori djelovali zasebno, uočili smo brojne sličnosti kod žena, muževa i ljubavnika. Supruge su patile, nisu bile sretno sa svojim supruzima, čitale su romane u kojima su saznale za bolji i uzbudljiviji život te su se nadale da će takav život dobiti s ljubavnicima. Sve su imale svoje hirove, jer drukčije nisu znale živjeti. One su samo znale živjeti u uzbuđenju. Uzbuđenje je moglo biti maštanje, gledanje kazališne predstave, ples na balu, preljub, zaludenost djetetom, religijom, ubojstvom, nije bilo bitno, bilo je bitno da je dovoljno uzbudljivo. Nijedna nije mogla biti majka, jer ih uloga majke nije mogla zadovoljiti. Kao što nisu mogle biti supruge, tako nisu mogle biti ni majke: Emmina nebriga o Berthi, Anino napuštanje Serjože, Anina nebriga o Ani i Thérèsin pobačaj nam to dokazuju. Nakon što nijedna od njih nije uspjela pronaći sreću u životu čak ni

s ljubavnicima sve tri počine samoubojstvo. Mogli smo uvidjeti da su sve tri skončale samoubojstvom, dok je Thérèse počinila i ubojstvo. Zola je u stvaranju svoga lika išao i dalje od Flauberta i Tolstoja, jer je Thérèse ubila drugoga kako bi postigla sreću. Sve tri pokazuju koliko je čovjek spreman daleko ići kako bi postigao vlastitu sreću. Sve tri su preljubom htjele postići sreću te su ljubavnici bili njihov bijeg i njihov put k sreći.

Pisci su nam prikazali žene koje nisu bile sretne, ispunjene, koje su bile određene javnim i društvenim životom i koje nisu gledane kao pojedinci. One su Emma Bovary, Ana Karenjina i Thérèse Raquin. U našem svijetu postoji još Emma, Ana i Thérèse koje samo žele sreću i ljubav koje nadilaze sve granice. Možda se tračak Emme, Ane i Thérèse nalazi i u nama.

15. Literatura

1. Bernar, M. 1966. *Zola njim samim*. Beograd: Biblioteka Mikrokozma.
2. Butler, S. i Wintram, C. 1991. *Feministički grupni rad*. Zagreb: Centar za žene žrtve rata.
3. Castillo, K. A. 2007. Passion and Marriage in Anna Karenina: *Agora* Vol. 16, Art. 3. 1-10.
4. Chesterton, G. K. 2020. *Praznovjerje razvoda*. Split: Verbum d.o.o.
5. Coleman, J. 2010. *Bolji brak. Razvod nije jedino rješenje*. Zagreb: Profil.
6. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. 2006. *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden Marketing-Tehnička knjiga.
7. Daly, M. i Wilson, M. 1990. Killing The Competition: Female/Female and Male/Male Homicide. *Human Nature* Vol. 1, No. 1 81-107.
8. Drigotas, S.M., Barta, W. 2001. The Cheating Heart: Scientific Explorations of Infidelity. *Current Directions in Psychological Science* Vol. 10, No. 5 177-180.
9. Eliacheff, C. i Heinich, N. 2004. *Majke – kćeri: Odnos utroje*. Zagreb: Prometej.
10. Feldman, S. 2012. *Sudbina Evinih kćeri Ženska povijest patrijarhata*. Zagreb: Artresor naklada.
11. Fisher, H. 2017. *Anatomija ljubavi. Prirodoslovna povijest parenja, brakova i preljuba*. Zagreb: Znanje.
12. Flaubert, G. 2006. *Gospođa Bovary*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o.
13. Fried, S. 2008. *Muška posla – Seks, ljubav i prljavo rublje – kako razmišljaju oženjeni muškarci*. Zagreb: Biblioteka Osjetila i osjećaji.
14. Howard, M. 1986. Husband-Wife Homicide: An Essay From a Family Law Perspective, *49 Law and Contemporary Problems*. 63-88
15. Kipnis, L. 2006. *Protiv ljubavi – polemika*. Zagreb: Algoritam.
16. Kirshenbaum, M. 2009. *Kada se dobri ljudi upuste u ljubavnu aferu: Pogled u srca i umove ljudi koji se istodobno nalaze u dvjema ljubavnim vezama*. Zagreb: Naklada Ljevak d.o.o.
17. Kondor-Langer, M. Neke razlike između počinitelja ubojstava u obitelji s obzirom na počiniteljevo samoubojstvo. *Post delictum*. 11-28
18. Mihalović, Z. *Priroda braka i moralni status preljuba*. Doktorska disertacija: Rijeka. Filozofski fakultet u Rijeci.

19. Moir, A. i Jessel, D. 2001. *Muški spol ženski spol*. Zagreb: Izvori.
20. Overton, B. 1996. *The Novel of Female Adultery: Love and Gender in Continental European Fiction, 1830-1900*. London: MACMILLAN PRESS LTD.
21. Overton, B. 1999. Children and Childlessness in the Novel of Female Adultery. *The Modern Language Review* Vol. 94, No. 2 314-327.
22. Pateman, C. 1998. *Ženski nered: Demokracija, feminizam i politička teorija*. Zagreb: Ženska infoteka.
23. Pateman, C. 2000. *Spolni ugovor*. Zagreb: Ženska infoteka.
24. Primorac, I. ur. 2003. *Suvremena filozofija seksualnosti: Je li preljub nemoralan?* Zagreb: Kruzak.
25. Runkel, H. E. i Runkel J. 2011. *Brak bez vikanja – Kako postići kvalitetan, iskren i skladan odnos sa životnim partnerom*. Zagreb: V.B.Z. d.o.o.
26. Solar, M. 2003. *Povijest svjetske književnosti*. Zagreb: Golden marketing.
27. Stern, J.P.M. 1957. "Effi Briest": "Madame Bovary": "Anna Karenina". *The Modern Language Review* Vol. 52, No 3 363-375.
28. Šafranek, I. i Polanščak, A. 1972. *Ključ za književno djelo – Interpretacije: Francuski realistički romani XIX stoljeća: Flaubert/Gospođa Bovary*. Zagreb: Školska knjiga.
29. Tolstoj, L. N. 2004. *Ana Karenjina I*. Zagreb: Školska knjiga.
30. Tolstoj, L. N. 2004. *Ana Karenjina II*. Zagreb: Školska knjiga.
31. Wilson Schaef, A. 2006. *Biti žena – patrijarhalni obrasci u ženskoj svakodnevnici*. Zagreb: Planetopija.
32. Zimmermann, G. 1995. The Civil Servant as Educator: "Effi Briest" and "Ana Karenina" *The Modern Language Review*. Vol. 90 No 4 817-829.
33. Zola, E. 2017. *Thérèse Raquin*. Varaždin: Katarina Zrinski d.o.o.

16. Sažetak

U ovom radu ćemo se baviti prikazom preljuba i brakolomstva u djelima *Gospođa Bovary* Gustavea Flauberta, *Ana Karenjina* Lava Nikolajeviča Tolstoja i *Thérèse Raquin* Émilea Zole. Prvo ćemo prikazati osnovne podatke o realizmu i naturalizmu kao književnim pravcima te osnovne podatke o piscima djela kojima ćemo se baviti: Gustaveu Flaubertu, Lavu Nikolajeviču Tolstoju i Émileu Zoli. Dotaknut ćemo se osnovnih pojmova: braka, preljuba, brakolomstva, položaja djece u obitelji i ubojstava supružnika koje su potkrijepljene rezultatima iz psihologije. U nastavku ćemo prikazati osnovne podatke o likovima Emme Bovary, Ane Karenjine i Thérèse Raquin te prikaz preljuba kod svake od nje zasebno. Veći dio razrade se odnosi na prikazivanje usporedaba između likova. Usporedit ćemo žene u načinu preljuba, odnosa sa supruzima, ljubavnicima i djecom te u načinu proživljavanja konačne sudbine. Na isti način ćemo usporediti odnose muževa sa ženama i odnose ljubavnika s ljubavnicima. Analizirat ćemo ljubavne i bračne odnose u trima djelima na temelju prikazanih studija iz psihologije. Pri kraju rada ćemo se osvrnuti na stavove pisaca naših djela o preljubu i braku kao što ćemo prikazati i aspekte feminizma, patrijarhata, problematiku položaja žena, braka i rastave koji su prisutni u prikazanim djelima.

Ključne riječi: brakolomstvo, brak, preljub, ljubavnici, Emma Bovary, Ana Karenjina, Thérèse Raquin

REPRESENTATION OF ADULTERY IN GUSTAVE FLAUBERT'S *MADAME BOVARY*, LEO TOLSTOY'S *ANNA KARENINA* AND ÉMILE ZOLA'S *THÉRÈSE RAQUIN*

Summary

In this thesis, we will discuss adultery and infidelity in the literary works of Gustave Flaubert's *Madame Bovary*, Leo Tolstoy's *Anna Karenina* and Émile Zola's *Thérèse Raquin*. Firstly, we will show basic information about realism and naturalism and basic information about the authors of books that we will discuss in this thesis: Gustave Flaubert, Leo Tolstoy and Émile Zola. Furthermore, we will discuss basic concepts like marriage, infidelity, adultery, the state of children in families and murders of husbands and wives based on psychology. This will all be supported by psychological research on the subject. Then, we will show basic information about the characters Emma Bovary, Anna Karenina and Thérèse Raquin and their adultery. The bigger part of this thesis are similarities and differences between characters from books. We will compare women in their adultery, their relationship with their husbands, lovers and children and their final faith. We will compare husbands and their relationships with their wives, and male lovers with their female lovers. We will analyze love and marriage relationships with support from psychology studies. At the end of this thesis, we will discuss writers values about adultery and marriage and we will show aspects of feminism, patriarchy, problems of women's rights, marriage and divorce that are present in these books.

Key words: adultery, marriage, infidelity, lovers, Emma Bovary, Anna Karenina, Thérèse Raquin